

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Česko-německé národnostní konflikty na Roudnicku a na Štětsku
Nationally motivated conflicts between Czechs and Germans in Roudnice and
Štětí region

Josef Lank

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Koura, Ph.D.
Studijní program: Specializace v pedagogice (B7507)
Studijní obor: Specializace v pedagogice (B D-ZSV)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Česko-německé národnostní konflikty na Roudnicku a na Štětsku potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 3.7.2023

Rád bych poděkoval panu doc. PhDr. Petru Kourovi, Ph.D. za ochotu při vedení mé práce, za jeho čas a odborné poznámky, za přínosné rady a za doporučování literatury, která mi při psaní velice pomohla. Zároveň chci poděkovat své rodině, která mi byla během výzkumu a psaní oporou a bez které bych vůbec tuto práci nemohl sepsat.

ABSTRAKT

Práce se zabývá česko-německými vztahy v regionech Roudnicka a Štětška. Charakterizuje jednotlivé etnické skupiny v oblasti a zkoumá, jaké byly jejich vztahy mezi první polovinou 19. století a 2. polovinou 20. století. Ukazuje, jaké místo měly děje spojené s národnostními konflikty v regionu v českých dějinách a jak ovlivnily další vývoj regionu. V první kapitole je vymezen region a jednotlivé národnostní skupiny a jejich početní zastoupení v průběhu dějin. V druhé části je stručně popsána historie oblasti pro potřebný kontext. Třetí kapitola se zabývá národnostními konflikty do vzniku Československé republiky a jaký měly vliv na další vývoj regionu. Čtvrtá kapitola popisuje národnostní konflikty v době Československé republiky a pátá kapitola se zabývá vývojem po záboru pohraničí v říjnu 1938 až do odsunu německého obyvatelstva z regionu. K výzkumu byly použity hlavně dobové noviny a prameny z regionálních archivů a informace z nich zasazené do kontextu celostátních dějin.

KLÍČOVÁ SLOVA

Národnostní konflikty, Štětško, Roudnicko, Češi, Němci, národnost

ABSTRACT

This thesis pursues the question of the relationship between Czech and German speaking inhabitants in Štětí and Roudnice regions. It characterizes individual ethnic groups in the region and examines what their relationships were between the the 1st half of the 19th century and the 2nd half of the 20th Century. The thesis shows how the events of these conflicts affected the Czech national history and how did they affect other events in the regions. In the first chapter it defines the region and individual ethnic groups and their representation in different time periods. The second chapter briefly describes the prior history of the region. The third chapter examines the national conflicts before the year 1918 and how they affected further development of the relationship between Czechs and Germans in the region. The fourth chapter describes the situation during Czechoslovakian republic. The fifth chapter then characterizes the development during the second world war and describes the after-war transfer of the Germans. For research it uses mainly newspapers from this period and archival sources.

KEYWORDS

Nationally motivated conflicts, Štětí area, Roudnice area, Czechs, Germans, nationality

Obsah

Úvod	8
1 Vymezení regionu a etnik	10
1.1 Štětsko	10
1.2 Roudnicko	11
1.3 Spojení regionů	11
1.4 Národnostní situace na Štětsku	12
1.5 Národnostní situace na Roudnicku	13
2 Stručná historie regionu	15
3 Česko německé konflikty do vzniku Československé republiky	17
3.1 Osmdesátá léta 19. století	18
3.2 Devadesátá léta 19. století	20
3.2.1 Založení České besedy	22
3.2.2 Události května a června roku 1896	23
3.2.3 Napadení návštěvníků besední slavnosti 19. července 1896	26
3.2.4 Zbytek roku 1896	34
3.2.5 Počátek roku 1897	40
3.2.6 Konflikt dělníků 21. června 1897	42
3.2.7 Události a vztahy do konce 19. století	46
3.3 Situace do vzniku Československé republiky	48
4 Národnostní problémy regionu v době první republiky	51
4.1 Vznik českých škol	52
4.2 Národnostní konflikty neustaly	53
4.3 Problémy českých škol v regionu	54
4.4 Třicátá léta	56

4.4.1	Květnová mobilizace ve Štětí	57
4.4.2	Bojkot českých škol.....	58
5	Region v době od odstoupení pohraničí do odsunu Němců	59
5.1	Zabrání pátého pásma	59
5.2	Po vzniku protektorátu.....	60
5.3	Konec války	62
5.3.1	Konec války ve Štětí.....	62
5.3.2	Konec války v Roudnici nad Labem	63
5.4	Odsun německého obyvatelstva.....	64
	Závěr.....	66

Úvod

Česko-německý antagonismus je téma, které zabírá velkou část českých moderních dějin. Je to téma velice probádané a často diskutované, ale jen v celonárodním měřítku. Region Štětška a Roudnicka je národnostním vývojem zajímavý, a přitom v odborné literatuře prakticky nepopsaný. Popsané jsou některé střípky, některé jednotlivé události, které je ale potřeba zasadit do kontextu vývoje regionu, aby mohly být správně pochopeny. O to se právě pokouším v této práci. V této práci bude popsán národnostní vývoj regionu a konflikty, které se mezi oběma národnostmi udály. Kladu si zde otázku, jaké zde byly vztahy mezi Čechy a Němci v průběhu dějin. Jak byly tyto vztahy ovlivněny velkými dějinnými událostmi? Měly děje v regionu nějaký vliv na tyto události? Jak se měnilo národnostní složení regionu v průběhu času? Na tyto otázky se pokusím odpovědět s pomocí pramenů. Využívám hlavně dobových periodik, a to celonárodních i regionálních. Především pak tedy *Národní listy*, *Lidové noviny* a periodikum *Podřipan*. *Národní listy* a *Lidové noviny* jsou již naskenovány v Národní digitální knihovně, což mi zjednodušilo práci při hledání zmínek o regionu. Díky tomuto modernímu nástroji jsem byl schopen projít noviny z celého sledovaného období, tedy z let 1880–1935. *Podřipan* je pak uložen v Národní knihovně. Toto periodikum jsem nepročítal celé, pouze léta 1880–1900. Německé noviny v práci využívám jen okrajově. Důvodem je jazyková bariéra, která mi brání systematickému prozkoumání německých regionálních novin. Pokud ale nějaký z článků reaguje na text z německých novin, tak jde v něm zpravidla jeho překlad, nebo alespoň popis obsahu. V určitých případech jsem ale důležitý německý článek vyhledal a přeložil. V regionu byl důležitý hlavně *Leitmeritzer Zeitung*, který je naskenován na stránkách rakouské národní knihovny. Informace z novin ověřuji z archivních pramenů, primárně z fondu Krajský soud Litoměřice. Fond ale bohužel není kompletní. Několik vyšetřovacích složek se mi nepodařilo najít a ty, které se mi najít podařilo, tak byly nekompletní. Další vyšetřování mohla být zavedena u okresního soudu ve Štětí, tento fond ale také není kompletně zachovaný. Většina konfliktů pravděpodobně byla zaznamenána na policejní nebo četnické stanici. Dokumenty ze stanic ve Štětí se ale vůbec nezachovaly, což značně omezuje možný rozsah výzkumu. K doplnění dění pak požívám kroniky, respektive kroniky škol ve Štětí, staniční kroniky a kroniku města Štětí. Kronika měšťanské a obecné školy ve Štětí je uložena na pobočce Státního oblastního

archivu Litoměřice v Lovosicích. Staniční kroniky Hněvice, Roudnice nad Labem a Hracholusky jsou přístupné v e-badatelně Národního archivu. Kronika města Štětí je pak dostupná na stránkách města Štětí. Zároveň také využívám zápisové knihy některých spolků, které v regionu působily. Jmenovitě Památník jednoty Říp, která působila v Roudnici a také knihu Jednoty menšinového učitelstva Litoměřice, která v meziválečném období zaštiťovala menšinové učitele z regionu. Co se literatury týče, tak hlavním zdrojem je kniha *Konfliktní společenství Češi a Němci 1780–1918* od Jana Křena, která výborně popisuje národnostní vývoj celého předlitavska a jako jediná, z mnou prostudovaných knih, ho zasazuje do dění v regionech. Kniha mi tedy byla důležitou oporou při spojování dění regionu s rakousko-uherskými dějinami. Dalším zdrojem informací této práce jsou knihy *Češi a Němci 1918–1938* a *Češi a Němci 1939–1946* od Johanna Wolfganga Brügela, které se sice vývojem v regionech příliš nezabývají, ale jsou klíčové pro správné zasazování regionálních dějů do kontextu meziválečných a druhoválečných dějin Československa. Specificky regionálními událostmi se pak zabývají knihy Jiřího Padevěta *Krvavý podzim 1938* a *Krvavé léto 1945*, které doplňují výzkum této práce. Důležitá je také regionální publikace Miloše Bílka *Štětsko: historie a současnost*, která je jedinou publikací sumarizující historii Štětiska. K doplnění dějin Roudnice pak používám knihu *Roudnice nad Labem a okolí: průvodce historií* od Miroslavy Hlaváčkové.

1 Vymezení regionu a etnik

Oblast Štětška a Roudnicka se rozkládá podél řeky Labe na jihovýchodě dnešního Ústeckého kraje, tedy mezi Mělníkem a Litoměřicemi. (Viz mapa č.1) Město Štětí leží na pravém břehu Labe, zatímco Roudnice nad Labem na levém. Dominantou regionu je samozřejmě hora Říp, která je spojena primárně s pověstí o praotci Čechovi. Nachází se zde také románská rotunda sv. Jiří a sv. Vojtěcha.

1.1 Štětško

Oblast Štětška se dělí na polabské obce a tzv. Texas, což je oblast mezi Štětím, Úštěkem a Dubou, která je řídko osídlena a svůj název dostala pravděpodobně po druhé světové válce, kdy byla nově osidlována. Po odsunu byla totiž z velké části vysídlena. Je tedy možné, že se jí přezdívá Texas, protože sem mířili lidé, kteří se chtěli obohatit na majetku, který zde Němci zanechali. Stejně jako se zlatokopové v severní Americe hnali za zlatem.¹ Tato oblast byla právě před válkou většinou německá. Ze severozápadu tedy na region působil vliv německého kulturního vlivu, který byl spojený se systémovým podporováním německého jazyka úřady v pobělohorské době. Jako sonda do stavu hospodářství a průmyslu na Štětšku nám poslouží kniha básníka Friedricha Bernaua, který v druhé polovině osmdesátých let 19. století pár let pobýval ve Štětí a popsal, mimo jiné, i jeho hospodářský život.² Štětško žilo primárně ze zemědělství. Pěstovalo se hlavně obilí, luštěniny a okopaniny. Na jih od města se pěstovalo víno a rozšířené bylo sadařství. Zajímavostí je pak velký cech punčochářů, který vzkvétal do poloviny 19. století. Roku 1832 v punčochářství bylo zaměstnáno 155 lidí. Řemeslo začalo upadat kvůli velké tovární výrobě v Sasku.³ Město nebylo nijak průmyslově vyspělé až do stavby cukrovaru. Ten fungoval od sedmdesátých let 19. století do roku 1948, kdy areál převzala papírna v České Kamenici.⁴

¹ BÍLEK, Miloš. *Štětško: historie a současnost*. Štětí: Město Štětí, 2010. 199 s. ISBN 978-80-254-9887-3. s.8.

² BERNAU, Friedrich. *Der politische Bezirk Dauba: (umfassend die Gerichtsbezirke Dauba und Wegstädtl): eine Heimatskunde für Haus und Schule, unter Mitwirkung der Bezirkslehrerschaft*. Dauba: Verlag des Dauba-Wegstädtler Bezirks-Lehreveines, 1888. xxiii, s. 407.

³ Ibidem

⁴ Bílek, 2010, str. 85

1.2 Roudnicko

Oblast Roudnicka nebo také Podřipska je velice známá díky svým historickým památkám a přírodě. Hora Říp se pak stala za doby národního obrození poutním místem. Díky legendě o praotci Čechovi se stala symbolickým centrem češství, na Říp se v druhé polovině 19. století konaly různé výlety českých vlastenců. Roku 1862 se například pod Řípem konala pěvecká slavnost, na jejíž počest složil Ludevít Procházka skladbu *Pochod na Říp*. Této akce se účastnilo téměř 30 000 lidí. Mimo slavnosti se pak konaly tábory lidu. Vrcholem těchto akcí byl tábor lidu roku 1868, ze kterého byl odvezen jeden ze základních kamenů pro Národní divadlo. Tohoto tábora se účastnilo 20 000 lidí.⁵ V Roudnici také roku 1872 vznikl spolek Jednota Říp.⁶ Ten pořádal různé vzdělávací a kulturní akce pro české obyvatelstvo. Tím vytvářel vlastní národnostní aktivitu na region proti tomu německému. České národnostní vlivy obecně působily z jihovýchodu směrem od Prahy, zatímco německé ze severozápadu.

1.3 Spojení regionů

Jak jsem již psal výše, tyto dva regiony jsou odděleny řekou Labe, která hrála v jejich národnostním rozvoji velkou roli. Vytvářela pomyslnou hranici, přes kterou národnostní vlivy procházely jen velmi těžce, ačkoliv jsou města Roudnice a Štětí od sebe vzdálena pouhých 10 kilometrů. Neexistovalo zde totiž přímé spojení mezi městy. Nejkratší cesta byla omezena absencí mostu.⁷ Například pro české děti z Hněvic a Račic bylo jednodušší docházet do školy do vzdálenější Roudnice nad Labem, protože v zimě bylo prakticky nemožné se přes Labe dostat, kvůli ledu, který zabránil fungování přívozu. Roudnický most byl otevřen až roku 1910, do té doby zde fungoval též přívoz.⁸ To vytvořilo velmi zajímavou situaci v regionu s dvěma národnostně velmi odlišnými městy, která ale byla poměrně blízko sebe. Ještě zajímavější pak byl vztah Štětí a již zmíněných obcí Hněvic a Račic, které byly ke Štětí přifařeny, ačkoliv jsou na opačném břehu Labe. To pak znamenalo, že v době silné nacionalizace u obou hlavních národností se region stal bojištěm národnostních vlivů. Česky

⁵ HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. *Roudnice nad Labem a okolí: průvodce historií*. 2. vyd. Roudnice nad Labem: Město Roudnice nad Labem, 2014. 115 s. ISBN 978-80-260-6145-8. s. 65–66.

⁶ Jednota Říp (Roudnice nad Labem, Česko). *Památník jednoty "Řípu" v Roudnici n. L.* V Roudnici n. L.: [Správní výbor a redakční komitét jednoty "Řípu"], 1897.

⁷ Státní oblastní archiv v Litoměřicích, Archiv města Štětí, kart. 92, i. č. 394, Přívoz, 1656–1860.

⁸ Hlaváčková, 2014. s. 58

mluvící občany zaštiťoval spolek Říp, Národní jednota severočeská a Česká beseda, německy mluvící pak Burschenschaft a Deutscher Turnverband.

1.4 Národnostní situace na Štětsku

Ze sčítání lidu z let před 2. světovou válkou (viz tabulka č.1) vyplývá, že česky mluvící obyvatelstvo bylo ve Štětí ve značné menšině. O stavu a vývoji českého obyvatelstva ve Štětí vyšel roku 1896 článek v Národních novinách. Text uvádí, že roku 1890 zde žilo 1572 Němců a 150 Čechů.⁹ Čísla ale musíme brát s rezervou, je možné, že nejsou úplně přesná, kvůli možným machinacím při sčítání, na které reagují jiné články z roku 1891.¹⁰ Zaměstnavatelé dle článku nutili své české zaměstnance, aby do sčítacích archů zapsali „obcovací řeč německou“ pod pohrůžkou propuštění. Ve Štětí si údajně spolujednatel cukrovaru M. Heller nechal předvolat skladníka a kočího a hrozil jim propuštěním, když se neoznačí ve sčítacím archu za Němce. Článek uvádí příklady i z jiných měst, například z Mostu nebo Trutnova.¹¹ Je tedy otázkou, jak přesná tato čísla jsou. Je velmi dobře možné, že zde česká menšina byla násobně větší, než se zdá, ale kvůli různým důvodům se její příslušníci hlásili k jazyku německému. V tuto dobu, tedy v osmdesátých a na počátku devadesátých let 19. století, bylo výhodnější pro průměrného obyvatele Štětí mluvit německy než česky. Nebyla zde česká škola a úřady také komunikovaly v němčině, stejně jako většina vlastníků podniků a obchodů. Byly zde jen dva české podniky, a to pivovar a koželužna.¹² Češi se tedy snažili ve Štětí o vyrovnání poměrů a omezení diskriminace českého jazyka, hlavním cílem bylo zřízení české školy. Toho se česká menšina dočkala až po vzniku Československé republiky.¹³ Češi ve Štětí zůstali menšinou po celé mnou sledované období, tedy od roku 1850 až do odsunu německého obyvatelstva, což plyne z dat sčítání lidu. (Viz tabulka č.1) Poměrné zastoupení národností z doby po odsunu se mi zjistit nepodařilo, protože sčítání lidu z roku 1950 tuto informaci neobsahuje. Bílek ve své knize o Štětsku uvádí, že zde po odsunu zůstalo přibližně 100 Němců ze smíšených manželství a

⁹ *Národní listy*. Praha: Julius Grégr, 22. 4. 1896, 36(111, odpolední vydání), s. (3). ISSN 1214-1240. Česká beseda ve Štětí.

¹⁰ *Národní listy*, 7. 1. 1891, č. 7, s. 2–3, Podvody při sčítání lidu

¹¹ *Ibidem*

¹² *Národní listy*, 22. 4. 1896, č. 111, s. 3, Česká beseda ve Štětí

¹³ *Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL)*, fond Obecná a měšťanská škola Štětí, čas. rozsah 1919–1953.

také několik prokazatelných antinacistů.¹⁴ Německé obyvatele ale velice rychle nahradil proud českých občanů z vnitrozemí.

Tabulka č.1: Národnostní zastoupení ve Štětí v letech 1880–1950.

	1880 ¹⁵	1890 ¹⁶	1900	1910 ¹⁷	1921 ¹⁸	1930 ¹⁹	1950 ²⁰
Češi	78	150	Chybí	349	741	869	Chybí
Němci	1636	1572	Chybí	1421	1082	1057	Chybí
Celkem ²¹	1714	1725	1731	1775	1854	1950	1695

Porovnáním čísel z jednotlivých let můžeme zjistit, že počet obyvatel ve Štětí se razantně nezvyšoval až do vzniku Československé republiky. Dále můžeme pravděpodobně vidět efekt národní emancipace, pokud porovnáme velikost české menšiny v letech 1880, 1890 a 1910, kdy ubývá Němců a zároveň přibývá Čechů.

1.5 Národnostní situace na Roudnicku

Jak jsem již zmiňoval, situace v Roudnici nad Labem byla diametrálně odlišná. Roudnice byla většinou české město, stejně jako její okolí. Kupříkladu výše zmíněná obec Račice, která se nachází na opačném břehu Labe na dohled od Štětí (viz mapa č.1), měla vlastní

¹⁴ Bílek, 2010, s. 43

¹⁵ *Obyvatelstvo Rakouska dle všeobecného sčítání lidu z roku 1880 se zvláštním ohledem na Čechy a Moravu*. Praha: Alois Hynek, 1883, s. 18.

¹⁶ *Národní listy*, 22.4.1896, č.111, s. 3

¹⁷ C.k. statistická ústřední komise. *Podrobný seznam míst zemí rakouských: zpracován na základě výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1910, IX: Čechy*. Ve Vídni: Tiskem a nákladem C.k. dvorní a státní tiskárny, 1916. s. 61.

¹⁸ *Statistický lexikon obcí v Čechách: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 15. února 1921*. V Praze: Státní úřad statistický, 1924, s. 198.

¹⁹ *Statistický lexikon obcí v zemi České: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930*. Praha: Orbis, 1934. s. 56.

²⁰ *Statistický lexikon obcí Republiky Československé 1955: podle správního rozdělení 1. ledna 1955, sčítání lidu, domů a bytů 1. března 1950*. Praha: Státní úřad statistický a min. vnitra, 1955, s. 146.

²¹ RŮŽKOVÁ, Jiřina a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006. s. 390.

českou školu. Absolutní čísla sčítání lidu v letech 1880, 1910 a 1921 ukazují, že německy mluvící menšina v této části regionu byla minimální. (Viz tabulka č.2)

Tabulka č.2: Národnostní zastoupení v Roudnici v letech 1880–1950.

	1880 ²²	1890 ²³	1900 ²⁴	1910 ²⁵	1921 ²⁶	1930 ²⁷	1950
Češi	6347	7162	8688	9188	8767	9042	Chybí
Němci	88	24	35	24	51	121	Chybí
Celkem ²⁸	6435	7187	8723	9249	8905	9261	9347

V Roudnici německy mluvící menšinu představovala část židovské menšiny.²⁹ Byla zde i německá škola, byla ale pouze jednotřídní. Roku 1896 se pak rozhodlo o jejím zrušení.³⁰ Německý vliv se tedy přímo v Roudnici příliš neobjevoval, česká základna zde byla až moc pevná. Projevoval se ale v blízkosti Roudnice, primárně na severu a západu v přilehlých vesnicích. Sem také směřovala česká národní agitace z roudnických spolků. Akce, které spolky pořádaly, měly mít tedy hlavně vliv mimo město. Velkou podporu poskytovaly například Čechům z Litoměřic pořádáním výletů a přednášek.³¹

²² *Obyvatelstvo Rakouska dle všeobecného sčítání lidu z roku 1880 se zvláštním ohledem na Čechy a Moravu*. Praha: Alois Hynek, 1883. s. 31.

²³ *Statistický lexikon obcí v Čechách*, Státní úřad statistický, 1924, s. XIII.

²⁴ *Ibidem*

²⁵ C.k. statistická ústřední komise. *Podrobný seznam míst zemí rakouských: zpracován na základě výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1910, IX: Čechy*. Ve Vídni: Tiskem a nákladem C.k. dvorní a státní tiskárny, 1916. s. 357.

²⁶ *Statistický lexikon obcí v Čechách*, Státní úřad statistický, 1924, s. 223.

²⁷ *Statistický lexikon obcí Republiky Československé 1955*, Státní úřad statistický a min. vnitra, 1955, s. 305.

²⁸ Růžková, 2006, s. 388

²⁹ *Podřipan*. V Roudnici: H. Hofman, 11. 5. 1894, č. 19, ročník 24. Němčení v Roudnici.

³⁰ *Podřipan*, 5. 8. 1897, č. 22, Pivovar štěpský prodán

³¹ *Památník jednoty "Řípu" v Roudnici n. L.* V Roudnici n. L.: [Správní výbor a redakční komitét jednoty "Řípu"], 1897, s. 55.

2 Stručná historie regionu

Oblast byla osídlena již v prehistorickém období, jak svědčí mnohé archeologické nálezy odhalené při stavbě nové české školy roku 1933.³² Krajina je podél řeky Labe velmi úrodná, byla to tedy pro osídlení výhodná pozice.

První zmínky o Štětí pochází z roku 1312. Štětí je zmíněno v listině Elišky Přemyslovny od lokátora Balduina.³³ Ten se v listině označuje jako „villicus in Sczech“, Štětí tedy musel vysadit již před touto listinou.³⁴ Štětí náleželo k městu Mělník, patřilo tak českým královnám. Eliška Přemyslovna tedy povolila Balduinovi vysadit město vedle původní vesnice, která se zde dle historika Karla Kuči nacházela.³⁵ Co se názvu Štětí týče, tak není zcela jasné, z čeho vznikl. Pár teorií prezentuje historik Antonín Profous ve své publikaci *Místní jména v Čechách*. Jednou možností je, že název vznikl ze slova ščetie ve významu soukenické štětky. Německý název Wegstädtl pak měl vzniknout od českého „ve Štětí“. Další možností je, že název Wegstädtl vznikl ze slov Weg a Städtl, tedy městečko u cesty. Česky Štětí je pak odvozené od německého názvu.³⁶ Tato možnost mi přijde pravděpodobnější, protože Štětí bylo založeno na křižovatce hlavních cest, tedy cesty z Mělníka do Litoměřic a cesty z Dubé do Roudnice nad Labem. Dalším velkým předělem pro město byla třicetiletá válka. Roku 1620 bylo město vypáleno německým vojskem. S obnovou města právě po válce je spojen příliv německých osadníků. Od roku 1677 se zde začalo vyučovat i německy a Němci získali mírnou většinu.³⁷ Kvůli častým povodním se zde hojně stavělo. Povodně často zasáhly i kostel, po nejničivější povodni roku 1784, kdy byl smeten původní kostel, byl roku 1785 postaven nový pozdně barokní kostel, který se

³² *Státní okresní archiv Litoměřice (SOKAL)*, fond Obecná a měšťanská škola Štětí, kronika měšťanské školy, čas. rozsah 1919–1953, ročník 1933–1934.

³³ EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III., Annorum 1311–1333*. Praha: Grégr, 1890, 952 s. s. 31–32.

³⁴ KŘENKOVÁ, Zuzana. *Měštití lokátoři v českých zemích ve 13. a 14. století*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vědoucí práce prof. PhDr. Josefa Žemlička, DrSc.

³⁵ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2008. sv. 7, s. 338.

³⁶ PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Vydání I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947–1960. sv. IV. s. 299–300.

³⁷ Kuča, 2008, sv.7, s. 340

zachoval dodnes. Ve stejné době byla postavena i fara.³⁸ Roku 1850 byla v Hněvicích otevřena levobřežná železniční stanice, ke které byl zřízen pontonový most, kterému se přezdívalo létající most. Zrušen byl až roku 1908, kvůli regulaci labského koryta. Vlastní železniční stanici získalo Štětí roku 1874.³⁹ Roku 1850 se také Štětí stalo sídlem soudního okresu. Ve dvacátých až třicátých letech 20. století zaznamenalo Štětí velký stavební rozvoj ve formě stavby čtvrti rodinných domů s typickou pravoúhlou sítí ulic.⁴⁰

Nejstarší zmínky o existenci Roudnice jsou z let 1167 a 1176. Roudnický hrad je pak zmíněn roku 1184. Svůj název Roudnice získala pravděpodobně díky rudnému prameni, který nyní vytéká u Kostela Narození Panny Marie. Ten byl spolu s klášteřem založen roku 1333 biskupem Janem IV. z Dražic.⁴¹ Stejný rok byl založen i starý kamenný most. Pravděpodobně měl věže na obou stranách a byl krytý. Vedl ale jen na ostrov, druhý, respektive zadní, most byl dřevěný. Ten roku 1631 spálili Sasové. Švédská dělostřelba pak roku 1634 pobořila kamenný most. Kompletně most zbořili opět Švédové v letech 1639–1640. Nový most byl konstruován až v letech 1906–1910 a nazývá se podle tehdejšího starosty Špindlerův.⁴² Toto přerušení s pravým břehem právě usnadnilo germanizaci oblasti. Co se kostela týče, tak ten byl mezi lety 1725–1750 na náklad Filipa Hyacinta z Lobkovic přestavěn do stylu gotizujícího baroka.⁴³ Roudnický zámek byl stavěn v 17. století na místě původního hradu na popud Eusebia z Lobkovic.⁴⁴ Na počátku 18. století byl rozšířen kapucínský klášter a postavena nová zvonice, která je nyní spolu s hláskou jednou z dominant města. Roku 1850 zde byla otevřena železniční trať, její výstavba město poznamenala zbouráním velké části původní zástavby, která přiléhala přímo k břehu řeky. Na konci druhé světové války pak byla Roudnice zasažena sovětským náletem.⁴⁵

³⁸ Ibidem, s. 338

³⁹ Bílek, 2010, s. 35

⁴⁰ Kuča, 2008, sv. 7, s. 340

⁴¹ Ibidem, s. 397

⁴² Ibidem, s. 395

⁴³ Ibidem, s. 397

⁴⁴ Hlaváčková, 2014, s. 29

⁴⁵ PADEVĚT, Jirí. Květnový lynč. Poprava údajných příslušníků SS v Roudnici nad Labem v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2016 č. 2.

3 Česko německé konflikty do vzniku Československé republiky

Česko-německé konflikty se v oblasti začaly objevovat již v 80. letech 19. století. Faktorů, které ke vzniku konfliktů přispěly, bylo mnoho. Zaprvé bylo nutné, aby obě skupiny byly v dostatečně velkém zastoupení. Abych to uvedl na příkladu, tak v Roudnici byla německá menšina velice malá, a tudíž neměla dostatečně velkou základnu pro vznik velkých konfliktů. Němci zde neměli dostatečné sebevědomí. Oproti tomu ve Štětí byla česká menšina dostatečně velká. Dalším faktorem byla vnější podpora. Bez podpory roudnických Čechů by ve Štětí nemohly vzniknout spolky, které by koncentrovaly nároky české menšiny. Třetím faktorem je minulost a povědomí o ní. Tento typ národnostních konfliktů nevznikne ze dne na den. Není to xenofobní násilí, jako vidáme v dnešní době, šlo o přímou nenávist k jedné národnostní skupině a všemu, co ho symbolizuje. Tuto nenávist muselo něco způsobit, to jsou právě konflikty v minulosti a národnostní křivdy. Nejsou tedy přímo osobní, ačkoliv postupem času se osobními stát mohou. Je také nutné položit si otázku, zda nebyly osobní konflikty využívány a národnostní zabarvení jim nebylo přidáno zpětně. To ale již předbímám. Dalším faktorem je vývoj obou národů, hlavně pak emancipace a kulturní vzestup českého národa. Opravdu velký vliv pak měly noviny. Byly hlavním informačním prostředkem, často reagovaly ze dne na den, někdy dokonce v průběhu dne. Propojovaly periferie s centry dění, informovaly o dění v zemském sněmu, ale zároveň i o událostech v regionech. Každá strana konfliktu měla samozřejmě svoje zdroje informací, které byly, jako každé periodikum, určitým způsobem zabarvené, aby vyhověly svému publiku. Svými články často přikládaly do ohně národního boje, a to zcela záměrně. Pro úspěch jakýchkoliv národních snah bylo nutné, aby byl dostatečně velký tlak na instituce od dostatečného množství lidí. Proto také noviny neváhaly informovat o útocích a potyčkách v národnostně smíšených městech a k tomu většinou přihodit několik řádků o útlaku, respektive rozpínavosti. Téma útlaku bylo typické pro české noviny, rozpínavost zas pro ty německé.

3.1 Osmdesátá léta 19. století

Velké ohlasy vyvolala Stremayrova jazyková nařízení z roku 1880, která připustila v klíčových oborech státní správy češtinu jako vnější úřední jazyk. Tímto se odstranila část jazykové diskriminace.⁴⁶ Nařízení se dotklo samozřejmě i Štětí. První zmínka v novinách o národnostních konfliktech ve Štětí se týká právě jazykové rovnosti. Šlo o článek v *Národních listech* z 16. září 1882 nadepsaný Maličkosti.⁴⁷ Článek popisuje příklad události ze Štětí, aby ukázal německý národ jako pokrytce, kteří se staví do role utlačovaných, přičemž útočí na české spoluobčany ve smíšených městech. Událost je popsána takto: „V městečku tom procházela se před několika dny dceruška jistého, na výslužbě žijícího tam učitele, po náměstí potkavši dva tamější učitele a kancelistu okresního soudu Stefana, pozdravilo panstvo, zvyklá jsouc to Češka, na českou zdvořilost, pozdravem českým. Za to dostalo se jí této odpovědi: ‚Was, verfluchtes bömisches L...r! Guten Abend sollen sie sagen!‘ (Co, zatracená česká s...o, dobrý večer máte říci).“⁴⁸ Článek dále staví obě strany do stereotypů typických pro české národní noviny. Němce označuje na příslušníky velikého kulturního národa, kteří jsou ale surovci. Zároveň článek poukazuje na to, že majitel kavárny Grand Café London tiskne cirkulář, kterým kavárnu propaguje, pouze v němčině a šetří tedy na národní rovnoprávnosti. To, že byly propagační letáky tištěny v němčině, mohlo mít několik důvodů. Štětí bylo většinou německé a dvojitý tisk by se mu pravděpodobně nevyplatil. A zda se opravdu udála výše zmíněná událost, není možné ověřit. Jelikož se ale nejedná o jedinou zdokumentovanou událost, je docela dobře možné, že se takové slovní útoky ve Štětí často děly. Další takový se stal na podzim roku 1883 a jeho popis přináší opět *Národní listy*: „Také ve Štětí odbývána v neděli ‚velkolepá‘ kerndeutsch slavnost. Jistý hasič z obce Střížovic otřel se při příležitosti té způsobem uličnickým o národ náš, způsobem to tak sprostým, že nechceme pokáleti list svůj reprodukcí bezedného sprostáctví, jež vyslovil. Přítomný úředník z beřkovického cukrovaru, rodilý Čech, okřikl uličníka a – byli by jej za to málem utloukli. Jako divochové vyhrnuli se za ním a protože nemohl podniknouti samojediný zápas s několika sty hasiči, musil spasiti se útekem, jinak zle by se mu dařilo.“⁴⁹ Konflikty na

⁴⁶ KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*. Vydání 1. Praha: Academia, 1990. 508 stran. ISBN 80-200-0337-1, s. 215.

⁴⁷ *Národní listy*, 16. 9. 1882, č. 256, s. 2, Maličkosti

⁴⁸ *Ibidem*

⁴⁹ *Národní listy*, 11. 9. 1883, č. 216, s. 3, „Máme povinnosti vůči německým našim krajanům“

všelijakých slavnostech pořádaných spolky byly i v dalších letech velmi časté. Jelikož jsem nenašel další zmínku o tomto slovním konfliktu, tak je těžké určit, zda se opravdu stal tak, jak je popsáno v článku.

Dalším tématem v národnostně zabarvených člancích bylo české školství. První článek zmiňující Štětí a problém chybějící české školy, vyšel 10. února 1883. Článek poukazuje na problém germanizace dětí, kvůli absenci české školy. České děti musí tedy docházet do školy německé. Ke Štětí jsou navíc přiřazeny čtyři plně české obce, které mají dohromady jednu jednotřídní školu, a to v Račicích. Ta je přeplněná a zároveň značně nedostupná, protože se nachází od Štětí na opačném břehu. Článek navrhuje řešení ve formě zřízení nové české školy v Hněvicích, kam by docházely děti ze Štětí a ostatním třem obcím by tak stačila škola v Račicích. Je tedy výzvou Ústřední Matici školské, aby zakládání škol v regionu více podporovala.⁵⁰ Po těchto třech člancích nastává téměř pětiletá mezera ve zmínkách o Štětí. Další zmínka je až z roku 1888, kdy byl v měšťanské škole ve Štětí zaveden český jazyk jako nepovinný předmět.⁵¹ Stejný rok vyšel v *Národních listech* ještě jeden článek referující krátce o národnostní agitaci ve Štětí. Článek s názvem Německé Štětí vyšel 25. prosince 1888. Autor článku vidí německé obyvatele jako štváče, kteří se snaží svými slavnostmi a agitací vytlačit český národ z oblasti. Za tuto situaci pak mohou němečtí nacionalisté z Litoměřic a Prahy. V druhé části článku jsou představeny výsledky obecních voleb a jména zvolených členů zastupitelstva. Jména jsou typicky česká, což tedy ukazuje na jejich český původ. Autor je označuje za pokrytce, protože se hlásí k německému národu a jsou voleni německy mluvícím obyvatelstvem, ačkoliv v nich „dozajista jen česká proudí krev.“ Článek má tedy jasný nacionalistický podtón, autor poukazuje na národní kořeny a rozdíl mezi germánskou a slovanskou národností. Zároveň zmiňuje, že na německých akcích ve Štětí se Němci fanatizují a štvou poté české obyvatelstvo.⁵² Naznačuje to tedy, že incidenty, jako byly popsány v článku z 11. září 1883, byly časté, hlavně tedy v době slavností v létě. Incidenty z každodenního života ale nezmiňuje.

⁵⁰ *Národní listy*, 10. 2. 1883, č. 35, s. 2, Nedostatek českých škol

⁵¹ *Národní listy*, 21. 6. 1888, č. 171, s. 2, Ze zemského výboru

⁵² *Národní listy*, 25. 12. 1888, č. 357, s. 5, Německé Štětí

Německá veřejnost vnímala český vzestup jako nebezpečí, že ztratí svou silnou pozici. To vše bylo umocněno německými neúspěchy na říšské radě a českými státoprávními výdobytky, jako byla Stremayrova jazyková nařízení, nebo rozdělení pražské univerzity na německou a českou.⁵³ Znamenalo to ještě větší oddělení obou národů. Tato odluka se stávala až militantně protičeskou, objevovaly se až rasistické motivy proti Slovanům a česká strana na to reagovala stejnou měrou, jak jsme mohli vidět ve výše zmíněném článku.⁵⁴ Stejně tak jsme mohli vidět, že se politizovalo úplně vše, jako nápisy, vlajky, nebo pozdravy. Rozdělení se projeví ještě více v následujících letech.

3.2 Devadesátá léta 19. století

Následuje opět mezera v pramenech, tentokrát o délce 3 let. Od počátku 90. let začíná velký nárůst ve zmínkách o dění ve Štětí a nejsou omezeny jen na *Národní listy*. Novým pramenem nám například bude roudnické místní periodikum *Podřipan*, ten měl v roce 1896 dokonce vlastní rubriku nadepsanou *Zprávy ze Štětí a okolí*.⁵⁵ *Národní listy* přinášely, díky korespondentům, informace o národnostních konfliktech rychleji než ostatní periodika. Mnohé ze zmínek tedy budou stále z *Národních listů*, stejně jako ta následující. Článek z 21. srpna 1891 přináší zprávu z Hořtky, která se nachází nedaleko Štětí směrem na západ. Opět se jedná o incident, který se odehrál na hasičské slavnosti. Událost vyprovokovalo vyvěšení rakouského, českého zemského a belgického praporu na budovu knížecího dvora panem Mokřým, který si ho pronajímal. Článek uvádí, že „městský úřad vyzval majitele domů, aby budovy své vyzdobili prapory a zelení. Praporů vyvěšeno mnoho, ale nikdy by neřekl, patře na ně, že žije v Čechách, v samém sousedství Podřipska. Všude prapory velkoněmecké, mezi nimiž pouze čtyři rakouské.“ Účastníkům akce se tedy nelíbilo, že ve městě nevisí jen velkoněmecké a rakouské prapory a poslali strážníka, aby český zemský prapor sundal. To bylo poté povoleno i radnicí a prapor byl sundán. Pan Mokřý v tu dobu nebyl přítomen, ale

⁵³ Křen, 1990, s. 220

⁵⁴ Ibidem, s. 222–223

⁵⁵ *Podřipan*, 14. 5. 1896, č. 18, Zprávy ze Štětí a okolí

na udobření se s Němci poslal vysloužileckému spolku 50 zlatých. Tento krok článek hlasitě kritizuje a ukazuje na tom podrobení místních Čechů.⁵⁶

Na Podřipsku se v tuto dobu začaly objevovat také národnostní konflikty. Primárně to byly ale problémy s institucemi, ne s jednotlivými občany. Kupříkladu měl být, podle zprávy z 1. června 1893, zorganizován na 11. červen tzv. Řípský tábor, který ale zakázalo roudnické okresní hejtmanství. Jako důvod uvedlo, že by mohl být porušen pořádek a „veřejné blaho“. Článek dále poukazuje na to, že bylo v této době takto zakazováno mnoho schůzí a akcí. Politický klub Český lev jako reakci zorganizoval schůzi lidu na stejném datu.⁵⁷ V dalším čísle ale *Podřipan* informuje, že i tato schůze byla také zakázána, a to ze stejného důvodu.⁵⁸ Pravděpodobně to bylo způsobeno politickou situací té doby, vídeňská vláda Eduarda Taafeho odpovídala na mladočeské snahy o demokratizaci Rakouska právě různými omezeními.⁵⁹ Díky dosavadnímu vývoji byl již český národ dostatečně silný, aby si mohl nárokovat nějakou formu česko-rakouského vyrovnání, které by bylo přijatelnější než punktace z roku 1890. Šlo hlavně o zvýšení podílu moci uvnitř Rakouska.⁶⁰ V očích Rakouska-Uherska jsme ale pořád byli malý menšinový národ. Dne 29. června 1893 vyšla opět v *Podřipanu* zpráva o zákazu schůze klubu Český lev.⁶¹ Další zákaz roudnické schůze měšťanstva oznamuje číslo z 7. července 1893.⁶²

Zajímavý je článek v *Podřipanu* z 11. května 1894 s titulem: „Němčení v Roudnici.“ Článek poukazuje na to, že v Roudnici začíná být slyšet více němčina, ale není to proto, že by zde přibývalo Němců. Podle článku někteří roudničtí židé úmyslně používají více na veřejnosti němčinu, čímž k němčině strhávají i některé Čechy.⁶³ I v naprosto většinově českém městě se tedy v tuto dobu objevovala německá agitace, i když jen v této lehké formě.

⁵⁶ *Národní listy*, 21. 8. 1891, č. 229, s. 3, Z Hoštky u Štětí

⁵⁷ *Podřipan*, 1. 6. 1893, č. 22, Řípský tábor jest zakázán

⁵⁸ *Podřipan*, 9. 6. 1893, č. 23, Také schůze lidu zakázána

⁵⁹ Křen, 1990, s. 245

⁶⁰ *Ibidem*, s. 253

⁶¹ *Podřipan*, 29. 6. 1893, č. 26, Opět zákaz

⁶² *Podřipan*, 7. 7. 1893, č. 27, Roudnická schůze měšťanstva

⁶³ *Podřipan*, 11. 5. 1894, č. 19, Němčení v Roudnici

Díky větší emancipaci a vzestupu českého národa a aktivní snaze o demokratizaci českou reprezentací na říšské radě se zvětšovalo rozdělení mezi českým a německým národem. Tyto roky byly tedy velice napjaté, odluka obou národů se zvětšovala a konflikty nabíraly na surovosti. Aktivně se propagovala nechuť k druhému jazyku a ve smíšených městech se kompletně rozdělovala společnost. Objevoval se organizovaný bojkot podniků, restaurací a produktů.⁶⁴ Přetvářelo se také vidění druhého národa, což je patrné ze stereotypů a nadávek, které se občas objevují i v novinách, jak jsme mohli číst výše. Situace se dále zhoršovala v době vlády Kazimíra Felixe Badeniho mezi lety 1895–1897, což bude patrné z následujících událostí. Roky 1896 a 1897 se ve Štětí nesly ve znamení brutálních národnostních konfliktů, které sice byly bez obětí na životech, ale to jim na brutálnosti neubírá. Na počátku toho bylo založení České besedy.

3.2.1 Založení České besedy

Do této doby byly všechny spolky ve Štětí německé, v druhé polovině 90. let se zde ale začínají utvářet i spolky české. S tím byla spojená další vlna konfliktů, která začala roku 1896 schůzí o založení České besedy ve Štětí. Zprávu o této události přináší opět *Národní listy*. Dle nich svolal tuto schůzi podstarší místního pivovaru Jan Švanda do pivovarské restaurace na 6. ledna. Pivovar byl totiž, jak jsem již zmiňoval v první kapitole, v českém vlastnictví. Na schůzi byl i vládní komisař z okresního hejtmanství v Dubé. Přítomni byli ale i místní Němci, kteří hlasitě protestovali proti českým návrhům. Založení českého spolku by totiž poškodilo německý ráz města. Tato slova popudila české osazenstvo tak, že vládní komisař musel schůzi rozpustit a Čechy přesunout do jiné místnosti, kde bylo rozhodnuto o založení Besedy. Schválení stanov šlo ale pomalu a spolek byl povolen až v dubnu. Ustanovující schůze pak byla nahlášena na 19. dubna do hostince naproti cukrovaru. Sešlo se zde asi šedesát Čechů, ze kterých se čtyřicet pět přihlásilo ke členství. Ostatní museli místnost opustit, kvůli volbě vedení spolku. Přítomni ale byli i tři Němci, kteří odmítali místnost opustit. Až na rozkaz vládního komisaře se je povedlo dostat ven, poté byly dveře

⁶⁴ Křen, 1990, s. 260

zamčeny. Předsedou Besedy byl pak zvolen pan Švanda. V reakci na ustanovení České besedy ve Štětí zakázal spolumajitel cukrovaru p. Winterberg svým českým úředníkům a dělníkům členství v České besedě.⁶⁵ Článek se ve stejném znění objevil i v periodiku *Podřipan* o dva dny později.⁶⁶ Ten ale na rozdíl od *Národních listů* přináší ještě další informace. První z nich je nadepsán takto: „Jak se representuje německá kultura ve Štětí.“ Popisuje, jak štětští Němci reagují na vznik České besedy. Příkladem uvádí chování Němců v hotelu Langer, kde slovně napadli českého cestujícího, jehož si spletli s řečníkem, který měl mířit do České besedy. Jako další příklad článek uvádí zamazání českého nápisu na pivovaru a na jirchárně.⁶⁷ Po tomto článku následuje výzva občanům ze Štětí a jeho okolí, aby nakupovali jen u českých obchodníků a řemeslníků.⁶⁸ Tato výzva reaguje na německý bojkot českých živnostníků, kteří kvůli těmto národnostním sporům přicházejí o velkou část zakázek, což pro ně může být i existenčním problémem. Poslední článek v tomto tematickém bloku *Podřipana* poukazuje na problémy českých dělníků, které jsou způsobeny právě jejich národností. Jako příklady uvádí propuštění pomocníka klempířem p. Jandauschem a propuštění pomocníka J. Bičíka obuvníkem p. Hankem. Pan Hanke později zaslal novinám opravu, která se objevila v dalším čísle z 3. května 1896. Pomocníka dle svých slov propustil pro nepatřičné chování, ne kvůli tomu, že se přihlásil k České besedě. Noviny ale pana Hankeho dále obviňují, že pomocníky propustil až potom, co se přihlásil ke členství a že je podezřelý, že to neudělal už dřív, pokud s ním nebyl spokojený.⁶⁹

3.2.2 Události května a června roku 1896

Založení České besedy znamenalo centralizaci českých snah, které mohly být cíleněji podporovány spolky z okolních měst. Roudnické spolky kupříkladu zaslaly dary na zřízení české knihovny ve Štětí.⁷⁰ Znamenalo to ale také jednotný terč pro německé nacionalisty. Například štětský pivovar byl bojkotován právě kvůli spojení s Českou besedou. Navíc byl několikrát zamazán český nápis na budově a sládkovi byl poškozen kočár. Některé české

⁶⁵ *Národní listy*, 22. 4. 1896, č. 111, s. 3, Česká beseda ve Štětí

⁶⁶ *Podřipan*, 24. 4. 1896, č. 16, Česká beseda ve Štětí

⁶⁷ *Ibidem*

⁶⁸ *Ibidem*

⁶⁹ *Podřipan*, 3. 5. 1896, č. 17, Ku zprávě štětští Němci a renegáti se tuží

⁷⁰ *Podřipan*, 4. 6. 1896, č. 20, Česká knihovna Štětí

hospody sice pivovar podporovaly, ale odběr nebyl dost velký. Předsedovi České besedy Janu Švandovi pak bylo vyhrožováno, aby v noci nechodil po městě sám.⁷¹ Fyzicky napaden byl ale jiný člen České besedy. Dle článku z 4. června 1896 se měl útok odehrát 24. května kolem osmé hodiny večerní. Pan František Kejla odcházel z besední místnosti a když přišel k vratům svého domu na Velkém náměstí, někdo po něm hodil kámen, který ho trefil do hlavy a roztrhl mu obočí. Na náměstí podle jeho manželky stálo asi 20 Němců. Ta se svým manželem zamířila za doktorem a následně na četnickou stanici. Četníci ji poslali domů, že věc prošetří ráno.⁷² Hned další článek popisuje procházku Františka Němce, kterému pár Němců rozkázalo, ať jde ihned domů. On pokračoval v chůzi, ale v tom se objevilo 30 dalších Němců. On tedy utekl do hostince U korunního prince, kde musel počkat 3 hodiny na další Čechy, protože se bál vyjít ven.⁷³

Dalšími událostmi se zabývá článek v *Národních listech* z 9. června 1896. Dopis, zaslaný *Národním listům* ze Štětí, popisuje situaci po založení Besedy. Důvodem jednoho z konfliktů bylo například vyvěšení českého plakátu v pivovarském hostinci, který Němci poté násilím strhli. Další událostí byl útok na pana Hrdličku skupinou Němců. Hlavní roli zde podle dopisu sehrál najatý žebřák Šturc. Ten také večer spolu s jakýmsi panem Krallem přišli do pivovaru, kde dělali problémy. Jmenovitě vytloukali okna pivovaru a vytrhávali je z pantů za podpory ostatních německých přihlížejících. Poté vtrhli do pivovaru, kde nadávali sládkovi, podstaršímu a dalším členům Besedy. Když se je podstarší pokusil vykázat ven, udeřil ho někdo kamenem do hlavy. V tu chvíli se Němci měli vrhnout na Čechy, zastavil je ale jakýsi Blažej, který se začal ohánět bičem. Jednoho Čecha se jim ale podařilo oddělit a strčili mu hlavu mezi loukotě kol. Následně byl zbit a upadl do bezvědomí. V noci pak byla vytlučena okna místnosti Besedy. Článek končí větou: „Vyšetřování jest zavedeno.“⁷⁴ Není bohužel jasné, na jaké úrovni bylo vyšetřování zavedeno. Záznam o vyšetřování se každopádně nenachází ani ve fondu okresního soudu ve Štětí, ani ve fondu krajského soudu v Litoměřicích. Pravdivost popisu události tedy zůstává neověřená. Událost ještě rozšiřuje

⁷¹ *Podřipan*, 3. 5. 1896, č. 17, Štětýský pivovar

⁷² *Podřipan*, 4. 6. 1896, č. 20, Od Němců krvavě zraněn

⁷³ *Ibidem*

⁷⁴ *Národní listy*, 9. 6. 1896, č. 158, s. 3, Krvavé útoky Němců proti Čechům

zpráva ze 14. června, která dává rvačku v pivovaru za vinu četníkům, kteří byli povoláni do Liběchova, kde měli dohlížet na českou zahradní slavnost. Tam byli odvoláni proto, že na slavnosti zakázalo okresní hejtmanství v Dubé provádět slavnostní řeči, pěvecká čísla, hudbu, pozdravy a další projevy češství. Štětští četníci měli pak za úkol hlídat nádraží, aby členové Národních jednot z Dolních Beřkovic a Roudnice nebyli nijak hlasitě vítáni. Článek tedy říká, že kdyby četníci nebyli zaneprázdňeni takto zbytečnou činností, mohli by incidentu v pivovaru zabránit.⁷⁵

Obě skupiny byly v tomto boji o národnostní složení města podporovány regionálními novinami, což je vidět na zprávách z *Leitmeritzer Zeitung* a z *Podřipanu* ze 13. a 14. června 1896. *Leitmeritzer Zeitung* právě 13. června přináší velice dlouhý článek o české národnostní agitaci ve Štětí. V něm označuje Čechy za štváče a vyvolávače národnostní války ve Štětí. Má za to, že tyto kroky byly pečlivě plánované Národní jednotou severočeskou, aby z Dubského okresu vytvořili okres smíšený, a ne již plně německý. Nahlodávají národní smír, a proto se proti nim mají všichni němečtí obyvatelé postavit s mečem v ruce a vyhrát tento boj, který jim byl vnucen.⁷⁶ Motiv rušitelů klidu se objevuje v článku poměrně často. Článek také označuje všechny předchozí události za smyšlené, lživé, nebo upravené. Obecně staví pak německý národ na vyšší pozici.⁷⁷ Na to tedy den poté reaguje článek v *Podřipanu* nadepsaný: „Bartolomějská noc ve Štětí.“ Sládek Švanda totiž jel 9. června do Prahy k místodržiteli⁷⁸, který slíbil vyšetření celé věci a ochranu Čechů. Panu Švandovi přímo slíbil ochranu před napadením, jehož se pan Švanda obával, a poslal telegram do Štětí, aby bylo postaráno o Švandovu bezpečnost. Telegram se mi bohužel nepodařilo dohledat. Toto dle článku rozhořčilo německé nacionalisty, kteří zaslali dopis obsahující jejich pohled na situaci do výše citovaného *Leitmeritzer Zeitung*.⁷⁹ Jeden dopis byl zaslán i *Národním listům* a byl otisknut 17. června v dlouhém článku o poměrech ve

⁷⁵ *Národní listy*, 14. 6. 1896, č. 163, s. 2, Dotaz

⁷⁶ Původní text: „Dass auch wir unter solchen umgürten & das ausgeruhte Schlachtschwert umgürten & müssen, ist selbstverständlich und mit Entschlossenheit und Würde werden wir den Fehdehandschuh aufnehmen und den uns aufgedrungenen Kampf führen und wie wir hoffen, mit Erfolg.“

⁷⁷ *Leitmeritzer Zeitung*. Leitmeritz: Karl Pickert, 1871–1938, 13.6.1896, č.46, s.8

⁷⁸ V této době byl ve funkci místodržitele Karl Maria Coudenhove.

⁷⁹ *Podřipan*, 14. 6. 1896, č. 21, Bartolomějská noc ve Štětí

Štětí. Ten opět charakterizuje poměry jako velice napjaté. Vypuknutí této série konfliktů dává za vinu Němcům z Prahy a Litoměřic, kteří údajně podporují národnostní nesnášenlivost. Jako hlavní štváče pak vidí učitele na obecné škole, kteří jsou prý hlavní dopisovatelé německých novin. Tyto dopisy a články pak míří na to, na čem lidem záleží, tedy statky a pozemky, které jim prý Češi chtějí sebrat. Němci jsou navíc podporováni městskou radou. Vůdcem německých nacionalistů je cukrovarský úředník Müller, který má organizovat německo-národní stranu štětskou. Městská rada například zakázala převozníkovi vyvěšovat červenobílý praporek. Článek končí typickou výzvou o povstání Čechů ve městě, protože kdyby se všichni Češi ve městě postavili Němcům na odpor, tak by se jistě poměry ve městě změnily.⁸⁰ Situace ve Štětí se tedy postupem roku vyhrocovala. Čeští obyvatelé ale byli podporováni roudnickými spolky, které jim takto dodávaly potřebné zázemí. Německé spolky ale byly pořád v převaze. Jejich členové pak ovládali z většiny městskou radu, která pak účelově vytvářel překážky českým podnikatelům. Problémy například dělal štětskému pivovaru, po kterém požaduje roční platby za to, že nad ulicí má nataženy telefonní dráty do sklepa, který je na druhé straně ulice.⁸¹

3.2.3 Napadení návštěvníků besední slavnosti 19. července 1896

Na 19. července svolala Česká beseda do Štětí zahradní slavnost. Do novin se tato událost dostala až od dva dny později, kdy byl zveřejněn článek v *Národních listech*, který zaznamenává nepodložené zprávy kolující po hlavním městě.⁸² Ověřené zprávy dorazily do redakce až další den, kdy byly také otisknuty. Češi tedy 19. července pořádali zahradní koncert v zahradě besední místnosti, kam bylo také pozváno 200 hostů z Roudnice nad Labem. Besední místnosti se nacházely v hostinci naproti cukrovaru, což vyplývá z vyšetřovací mapy, kterou zmíním ještě později. (Viz mapa č.6) Z této akce se vzdálil pokrývačský mistr z Roudnice Josef Tokan, který si chtěl prohlédnout pivovar a škody, které na něm byly zanechány německými nacionalisty. Když dorazil na náměstí, uviděl německou slavnost turnerského spolku. Josef Tokan spolu s dalšími hosty chtěl shromáždění obejít,

⁸⁰ *Národní listy*, 17. 6. 1896, č. 166, s. 3, Poměry ve Štětí

⁸¹ *Podřipan*, 24. 6. 1896, č. 22, Zprávy ze Štětí a okolí

⁸² *Národní listy*, 21. 7. 1896, č. 199, s. 4, Pobuřující zprávy

aby si mohl akci prohlédnout, ale zastavil ho strážník. Ten měl být dle zprávy poslán místním cukrářem Köcherem. Strážník české hosty po krátké diskuzi pustil dál, protože uznal, že není důvod pro to, aby je nemohl na náměstí pustit. To se Köcherovi nelíbilo, takže hosta zastavil, uhodil a odstrčil. Přidal se k němu několik dalších Němců a Josefa Tokana bili, dokud neupadl do bezvědomí. Poté měl být odnesen do kostela, kde byl ošetřen německým farářem a lékařem. Následovně se vrátil na besední slavnost.⁸³ (Viz mapy č.2–5) Po tomto popisu události z 22. července následuje ještě několik článků, které informace různě doplňují. V *Národních listech* vycházel článek dále informující o vývoji ve Štětí skoro každý den, až do poloviny srpna, což velmi dobře demonstruje dopad události. Je to také první takový konflikt, u kterého se mi povedlo nalézt vyšetřovací spis, který by měl osvětlit situaci lépe. Nejdříve je ale nutné ukázat, jak tuto událost vnímaly noviny, a tedy i většina jejich čtenářů.

Ve zprávě z 22. července v *Národních listech* se píše ještě jedna důležitá informace. Josef Tokan si právě tento den přijel do Prahy stěžovat na místodržitelství. Slyšení mu vymohl roudnický starosta Ervín Špindler. Místodržící bohužel nebyl přítomen, nacházel se zde ale jeho zástupce pan viceprezident Stummer. Ten dal s Tokanem sepsat protokol, jehož součástí je zpráva od obvodního lékaře MUDr. Františka Smidrkala z Roudnice. Josef Tokan utrpěl tato zranění: „1. Rána tržena, 5 cm dlouhá, až k okostici pronikající, na hrbolu kosti parietální pravé, ve dlouhém 8 cm a 2 cm širokém valu. Způsobena holí nebo býkovcem. 2. V záhlaví levé strany odulina a trhlina kůže 1 cm dlouhá. Vznikla uhozením kamenem, nebo něčím podobným.“⁸⁴ Zajímavé tedy je, že ačkoliv máme zprávy z dřívější doby o surovostech na českých občanech ve Štětí, tak nikdy nedostaly takto velký prostor v médiích. I o výtržnostech v pivovaru vyšlo v celostátních listech jen několik článků. Když byl však napaden roudnický občan, tak se o události psalo necelý měsíc. Je tedy vidět, že i když noviny tvrdily, že podpora do Štětí proudí ve velkém, realita byla jiná. Jediná podpora plynula z Roudnice, ale v mnohem menší míře, než bylo prezentováno.⁸⁵ Velkou roli v tomto

⁸³ *Národní listy*, 22. 7. 1896, č. 200, s. 3, Nové násilnictví Němců proti Čechům ve Štětí

⁸⁴ *Ibidem*

⁸⁵ *Podřipan*, 4. 4. 1897, č. 14, Podpora při zakládání severočeské jednoty ve Štětí

hraje Ervín Špindler, jakožto starosta Roudnice, který měl zároveň díky své politické kariéře velký vliv.

Další článek vyšel hned stejný den v odpoledním vydání. Jde o reakci na reakci *Bohemie* na výše popsaný článek. Na tomto pojednání je vidět, jak rychle probíhala výměna názorů v novinových člancích proti sobě argumentujících periodik. *Bohemia* byl tedy jeden z německých listů podporujících německou stranu konfliktu. Článek *Bohemie* tvrdí, že Češi celou situaci začali. Němci totiž procházeli kolem besedních místností v průvodu a Češi na ně měli volat nadávky a při tom hrát píseň *Hej Slované*. Konflikt na náměstí měli také zavinit Češi, jeden z nich měl být dokonce vyzbrojen bičem. Tato informace se objevuje i dále, ale přítomnost biče při napadení není zcela jistá. Zbytek účastníků besední akce, kteří prý byli také ozbrojeni, se pak měl chystat k útoku, tomu ale zabránila policie a četnictvo.⁸⁶ Detail o německém průvodu byl v předchozích zprávách vynechán a je důležitý pro dokreslení dění. Hned za tímto reagujícím článkem následuje další doplnění informací. Jedná se o popis cesty hostů z Mělníka z besední slavnosti na nádraží. Jakmile vyšli z Besedy, zastavil je četník a řekl jim, že by se měli vrátit zpět na slavnost, protože nemůže zaručit jejich bezpečí. Na nádraží tedy museli dojít přes humny. Tam byli ale slovně napadáni a bylo jim vyhrožováno. Při zastavení v Liběchově pak na vlak několik turnerů házelo kameny.⁸⁷

Další den se objevil na úvodní stránce *Národních listů* článek, jehož ústředním motivem jsou násilnosti ve Štětí. Článek začíná kritikou vlády Kazimíra Felixe Badeniho, která prý ustupuje požadavkům německých nacionalistů rušením českých akcí. Tím dodala „německým zuřivcům“ troufalost a důsledkem bude více násilí. Jako příklad násilí pak používá událost ve Štětí. Další část se skládá z dopisu popisujícího všechny konflikty, které se do této doby udály. Ty jsem již popsal výše a nemá tedy smysl je zde opakovat. Přináší ale další doplnění o napadení z 19. července. Poté co se zraněný Josef Tokan dostavil zpět na besední slavnost, tak se její účastníci vydali před Besedu na obranu před německým útokem. V tu chvíli se ale objevili policisté a četníci, kteří je zahnali zpět do zahrad. Tento

⁸⁶ *Národní listy*, 22. 7. 1896, č. 200 odp., s. 3, *Bohemia* a události ve Štětí

⁸⁷ *Ibidem*

zásah policie a četnictva pravděpodobně zamezil eskalaci konfliktu. Každopádně z článku vyznívá situace tak, že policie viděla agresory v účastnících besední slavnosti. Článek končí výzvou pro národnostní rovnost a pro ochranu proti německým agresorům.⁸⁸

Další dva články reagují opět na články v *Bohemii*. Oba mají stejnou strukturu. Začínají popisem nebo překladem článku, na který reagují. Článek pak označí za lživý. Jedná se o články z 24.⁸⁹ a 25. července⁹⁰ Ve druhém článku se ale objevuje další důležitá informace a to, že Němci původně měli mít svou slavnost již 12. července, byla ale přesunuta z nejasných důvodů na 19. července, tedy na datum konání besední slavnosti. Článek obsahuje i přepis provolání ke slavnosti: „Soukmenovci! Německý Turnverein ve Štětí uspořádá společně s německým zastupitelstvem města a s ostatními spolky zdejšími v neděli dne 19. července t. r. slavnost lidovou. Zveme vás k této slavnosti a z četného účastenství vašeho poznáme, jste-li s naším jednáním srozuměni. Na vás jest, abyste nás svým příchodem povzbudili i nadchli a zároveň našim odpůrcům ukázali, že v okamžiku nebezpečí přispějete nám ku pomoci.“⁹¹ Provolání tedy zve okolní Němce, aby přišli na štětskou slavnost. Z toho autor vyvozuje, že přesun akce je jasná provokace účastníků besedního koncertu. Němci pak jako další provokaci vedli průvod kolem besedních místností a zahrad, které jsou až za městem. Když šli kolem Besedy poprvé, tak hrála píseň *Kde domov můj?* Strážmistr si dal poté zavolat předsedu besedy a nařídil mu zastavit hudbu. To předseda odmítl, protože hudba byla najata z toho důvodu, aby hrála. Průvod pak prošel kolem místností znovu, což ale dle strážmistra neměli povolené. Chtěli jít i potřetí, ale to jim už zakázali četníci.⁹² (Viz mapa č.6) Tímto jsem se tedy snažil naznačit, jak situaci vnímalo tehdejší obyvatelstvo českých zemí, které o ní vědělo pouze z novin. Články, které následovaly poté, již neobsahují žádné doplňující informace k této události.

⁸⁸ *Národní listy*, 23. 7. 1896, č. 201, s. 1, Krvavé události ve Štětí

⁸⁹ *Národní listy*, 24. 7. 1896, č. 202, s. 3, Zmínili jsme se již včera o zábavném článku *Bohemie*

⁹⁰ *Národní listy*, 25. 7. 1896, č. 203, s. 3, Kdo provokoval?

⁹¹ Citováno dle: *Národní listy*, 25. 7. 1896, č. 203, s. 3, Kdo provokoval?

⁹² *Ibidem*

Ted' zaměříme svou pozornost k záznamu krajského soudu v Litoměřicích, který událost prošetřoval na základě obžalování Josefa Huleny a Josefa Paula. Ti se měli hádat se strážníky poté, co se účastníci besedy dozvěděli o napadení Josefa Tokana.⁹³ Obžalovací spis také přináší kompletní popis situace, kvůli které byli páni Hulena a Paul obžalováni. Hned v úvodu je napsáno, že na slavnosti České besedy se sešlo více lidí než na turnerském cvičení, což je informace dosud nezminěná. Několikrát přes den tedy došlo ke střetům ve městě a večer nastalo nebezpečí velké srážky. Strážmistr Meinel a komisař František Richer se snažili Čechy udržet v místnosti České besedy. Někteří ale byli již před Besedou. Meinel a Richter pak vyzvali shromážděné před Besedou, aby se vrátili zpět dovnitř. Dav ale neuposlechl. V davu také byli Josef Hulena a Josef Paul, kteří „si šat na prsou rozhalovali a dali se do hádky s úředníkem a četníkem, přičemž výroky v obžalobě rozvedené pronesli.“⁹⁴ Josef Hulena měl pronést: „Píchněte mě, já budu rád, když budu od Němce píchnut.“⁹⁵ Josef Paul pak měl říct: „ Že se zakročuje proti Čechům bodáky, kdežto se nestane Němcům, slavnostním průvodem svým provokujícím nic, že se Čechům křivdí.“⁹⁶ Oba byli obžalováni z přečinu shluknutí se. Vyšetřování ale neobjasnilo všechny detaily události. O tom vypovídá také to, že nebyl obžalovaný žádný aktér napadení na tehdejší Malém náměstí. Problém tkvěl pravděpodobně v tom, že aktérů bylo příliš mnoho a většina jich nemohla být vůbec identifikována.

Soudní spis je velice obsáhlý. Pro zjištění nejpravděpodobnějšího průběhu využijí hlavně výslechové protokoly, které zabírají většinu obsahu spisu. Součástí je i vypracovaná mapa, která události značně osvětluje. (Viz mapa č.6) Bohužel si výslechy mnohých vzájemně odporují. Jako rozhodující se ukázal výslech strážmistra Meinel a místního učitele Richtera, kterým soud primárně věřil.⁹⁷ Vyšetřování probíhalo pravděpodobně už od 22. července 1896. Z toho dne pochází první listina ze spisu. Výslechy pak probíhaly od srpna. Z výslechů se můžeme dozvědět nejpravděpodobnější průběh události, který se samozřejmě liší od

⁹³ *Státní okresní archiv Litoměřice (SOKAL)*, fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 227, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897, pag. 102.

⁹⁴ *Ibidem*

⁹⁵ *Ibidem*

⁹⁶ *Ibidem*

⁹⁷ *Ibidem*, pag. 122

popisů v novinách. Z výslechového protokolu Antonína Berky, návštěvníka z Račic, se dozvídáme, že Josef Hauptvogel, který se živil jako nájemce dvora z Dobříni, chtěl s několika dalšími Čechy jít prohlédnout si město.⁹⁸ Další z vyslychaných, František Roztoužil, tvrdí, že o turnerské slavnosti se dozvěděl až po vystoupení z přívozu. S několika přáteli šli navštívit v pivovaru sládku Jelínka, zde ho ale nenašel. Odešli tak do pivovarského hostince, kde našli několik známých z Roudnice, mezi nimiž byl i Josef Tokan a Josef Hauptvogel. Ti do hostince šli sami z besední místnosti.⁹⁹ Zde se tedy dohodli ještě s několika dalšími, že si půjdou prohlédnout město.¹⁰⁰ Skupina přešla pravděpodobně kostelní ulicí na Malé náměstí, kde probíhala německá slavnost. Zde se skupina rozdělila. Josef Tokan, Josef Hauptvogel, Josef Dyk a Karel Vorel šli blíže ke slavnosti, zatímco ostatní zůstali stát poblíž kostela. Turnerská akce byla obehnána provazem a nedaleko stál dohlížející strážník, který skupinu zastavil. Josef Tokan strážníkovi vysvětlil, že si chtějí jen prohlédnout město. Ten je tedy pustil dále. Po přiblížení ke cvičišti měl z davu přiběhnout pan Köcher, již výše zmíněný místní cukrář. Ten dle výpovědi Josefa Tokana křičel: „Marsch zurück!“, tedy: „Běžte zpět!“. Tokan měl ale od strážníka povoleno projít kolem cvičiště, takže šel dále. Dál už si pamatuje jen, že ho někdo uhodil do hlavy.¹⁰¹ Tokanovu výpověď doplňuje výslech příručního v roudnickém cukrovaru Antonína Šarocha, který stál opodál. Vypovídá, že viděl Köchera, jak od skupinky běží do davu turnerů a něco jim říká, poté vyběhlo z davu několik turnerů a vrhli se na Tokana. Ostatní tři muži se dali na útěk. Hauptvogel vypověděl, že na něj Němci řvali: „Das sind die Rudnitzer, nur nauen!“, tedy: „To jsou ti roudničtí, vraťte se!“. ¹⁰² Hauptvogel byl také jeden ze zbitých, ve své výpovědi tvrdí, že ho turneři udeřili něčím mezi lopatky a poté ho bili holemi. Když se mu podařilo vstát a uprchnout, tak po něm ještě házeli kameny.¹⁰³ On byl také dle některých vyslechnutých ten, kdo měl mít s sebou bič, o tom ale nejsou jasné důkazy. Někteří zas vypovídali, že bič měl jeden z turnerů. On sám tvrdí, že měl sice hůl, ale že s ní nikoho nebil. Bohumil Beránek, účastník turnerské akce, poznal Hauptvogla z dále a dle něj měl v ruce hůl, kterou při svém útěku praštil Rudolfa Jakschla, ale není jasné, jestli to udělal

⁹⁸ Ibidem, pag. 1/49

⁹⁹ Ibidem, pag. 3/49

¹⁰⁰ Ibidem, pag. 2/49

¹⁰¹ Ibidem, pag. 3/49

¹⁰² Ibidem, pag. 7/49

¹⁰³ Ibidem

naschvál. Také dle jeho výpovědi přinesli turneři zpět na slavnost nějaký bič, který prý byl odejmut tomu, kdo praštil Jakschla.¹⁰⁴ Další, kdo potvrzuje přítomnost biče, je třináctiletý chlapec Otakar Syrový. Ten viděl jakéhosi muže, jenž jím udeřil jednoho z turnerů.¹⁰⁵ Přímo za Josefem Hauptvoglem měl běžet Antonín Šaroch, který viděl, jak ho turneři povalili, nemůže ale potvrdit, jestli Hauptvogel něco držel.¹⁰⁶ Tato informace, která byla použita jako argument německými (a částečně i českými) novinami, není tedy ověřitelná. Podle výpovědi strážmistra Meinela za událost mohou právě Češi, kteří se měli tlačit na slavnost bez toho, aby zaplatili vstupné. Je tedy možné, že celá situace byla nedorozuměním zapříčiněným již velice napjatými vztahy, jazykovou bariérou a částečně i osobními nevraživostmi. Pravděpodobné se tedy zdá, že Češi si opravdu chtěli jen prohlédnout město, ale kvůli předchozímu vývoji česko-německých vztahů v regionu přišli ozbrojeni, protože očekávali konfrontaci ze strany Němců. Vyhrocenost situace potvrzuje i strážník Meinel, který si prý stěžoval Emanuelu Nedelskému, majiteli strojírně z Roudnice, který byl také na besední akci, že tu má „těžké postavení“ a že nemá v neděli žádný čas na odpočinek.¹⁰⁷ To znamená, že strážníci si byli plně vědomi možnosti velkého střetu mezi oběma tábory, které byly ve městě v jednu chvíli zastoupeni ve vysokých počtech. Podle výpovědi se tedy zdá, že rozbuškou situace byl cukrář Köcher, který byl částí vyslychaných označen za německého fanatika. Pravděpodobně si příchod skupiny Čechů vyložil jako snahu o vniknutí na akci a vyburcoval další účastníky turnerské akce. To by tedy znamenalo, že celý incident bylo nedorozumění způsobené napjatou situací. Argumentem proti tomuto průběhu by mohlo být to, že velká část skupiny Čechů, která přišla na Malé náměstí, zůstala stát u kostela, protože předpokládala konfrontaci, když se příliš přiblíží ohraničené akci. To by tedy znamenalo, že skupinka jdoucí až k ohraničení si byla vědoma, že může vyvolat konflikt nebo ho dokonce vyvolat chtěla. To se zdá ale ze strany Čechů značně nerozumné. Pravděpodobně přišli neozbrojení (až na vycházkové hole a údajný bič Josefa Hauptvogla) a čtyři by proti mnoha turnerům a německým hasičům moc nezmohli. Také je ale možné, že vůbec konfrontaci nečekali, protože všichni byli návštěvníci z Roudnice a nevěděli, jak napjatá situace ve Štětí

¹⁰⁴ Ibidem, pag. 3/72

¹⁰⁵ Ibidem, pag. 87

¹⁰⁶ Ibidem, pag. 6/49

¹⁰⁷ Ibidem, pag. 2/72

je. Tolik nejasností v průběhu incidentu pravděpodobně znamenalo, proč žádný z účastníků nebyl soudem po vyšetření obviněn.

Kromě Josefa Tokana se tedy povedlo všem Čechům uniknout z Malého náměstí. Tokan byl následně odnesen na faru. K faře již předtím odběhl Karel Vorel, který byl také pronásledován Němci. Zde se ho zastal jakýsi muž pozorující situaci. Sám poté viděl, jak je Tokan veden k faře, kde místní farář povolil, aby mu vymyli rány. Tokan se pak vrátil do besední místnosti, kde již byli jeho společníci. Již před incidentem na náměstí měl kolem besední místnosti projít dvakrát německý průvod. To české osazenstvo akce vnímalo jako provokaci. Poté, co tedy Tokan a ostatní dorazili do Besedy, chtělo několik dalších návštěvníků akce jít do města, aby zjistili, co se tedy stalo. Mezi nimi byl i Jindřich Pavlásek, který vypovídá, že je strážmistr odmítl pustit do města a odvedl je zpět k Besedě.¹⁰⁸ Následně měl jít směrem k Besedě opět německý průvod. Němci měli prý křičet a povykovat, čeští návštěvníci se tedy šli podívat před hostinec. Před Němci šli četníci se strážmistrem Meinelem. Četníci pak požádali osazenstvo, aby se vrátilo dovnitř, načež někteří z nich neuposlechli strážmistra rozkazu. Četníci pak měli nasadit bodáky a zatlačovat lidi zpět do zahrady. Poté měli obvinění Josef Paul a Josef Hulena rozepnout košile a říct: „Když chcete se schladit na české krvi, tak se schlad'te!“ Četník pak podle výpovědi Anny Šoufeldové jednoho z nich škrábl bodákem na hrudi.¹⁰⁹ Tvrdí také, že Paula viděla sedět na zahradě. O Paulově nevině se dále vedly spory. Sám se dvakrát odvolal, ale soud ho stejně uznal vinným, což plyne z rozsudku z 8. března 1897¹¹⁰ a následného potvrzení rozsudku po odvolání z 18. června 1897.¹¹¹ Pokusil se ještě jednou o pokračování trestního řízení, to bylo ale 17. prosince 1897 zamítnuto.¹¹² Oběma odsouzeným byl vyměřen trest odnětí svobody po dobu jednoho měsíce a náhrada útrat trestního řízení.¹¹³ K výkonu trestu nenastoupil až

¹⁰⁸ Ibidem, pag. 1/56

¹⁰⁹ Ibidem, pag. 3/139

¹¹⁰ Ibidem, pag. 122

¹¹¹ Ibidem, pag. 131

¹¹² Ibidem, pag. 154

¹¹³ Ibidem, pag. 113

do roku 1898, jak plyne z jeho žádosti o prodloužení doby nástupu z ledna 1898, která byla opět zamítavá.¹¹⁴

3.2.4 Zbytek roku 1896

Když tedy přibližně víme, jak událost proběhla, vraťme se zpět k její recepci v novinách. Celý incident v nich rezonoval ještě po zbytek roku 1896. Například 27. července vyšly v *Národních listech* dva články popisující další konflikty z předchozího dne.¹¹⁵ Na náměstí měli Němci házet kamení na projíždějící české cyklisty z Prahy. Ve dvě hodiny odpoledne měl pak být na náměstí napaden pokladník České besedy pan Kolský. Ten byl prý pronásledován až do svého bytu. Poté přišli četníci do besedních místností a ptali se na oba konflikty. Strážníci ale prý nic nedělali. Dle článku se Češi bojí vyjít sami na ulici a několik rodin se z města kvůli konfliktům stěhuje.¹¹⁶

Den nato vyšel v *Národních listech* dlouhý článek na titulní straně. V článku je patrné rozhořčení nad situací v pohraničí, kde si Němci nárokují vlastní území a správu. Zaměřuje se ale primárně na severní Čechy. Autor využívá také události ve Štětí a v Poličce. Situaci přirovnává k Sicilským nešporám či Bartolomějské noci, což jsou známé masakry ze 13. a 16. století. Historické paralely jsou využívány i dále v článku, radikální Němce, kteří se snaží o „očistu svého německého území“ kupříkladu nazývá autor Jakobíny. Na konci autor vyzývá k boji a odplatě.¹¹⁷ Ve stejném čísle novin bylo Štětí zmíněno ještě jednou, a to v rámci článku o zákazu teplické sokolské slavnosti. To ukazuje, že štětské události pronikly minimálně do povědomí těch, kteří se zajímali o českou národní politiku a o celou situaci kolem konfliktů s Němci.¹¹⁸ Štětí je zmíněno již další den v článku o konfliktu s německými cyklisty u Brna. Událost je zde opět použita jako příklad německého násilí a zkreslování konfliktů německým tiskem.¹¹⁹

¹¹⁴ Ibidem, pag. 156

¹¹⁵ *Národní listy*, 27. 7. 1896, č. 205, s. 2, Ze Štětí

¹¹⁶ Ibidem

¹¹⁷ *Národní listy*, 28. 7. 1896, č. 206, s. 1, Evropský skandál v Čechách

¹¹⁸ *Národní listy*, 28. 7. 1896, č. 206, s. 2, Zákaz teplické sokolské slavnosti

¹¹⁹ *Národní listy*, 29. 7. 1896, č. 207, s. 5, Už je to tady!

Další zprávou o konfliktu ve Štětí je článek z 30. července. Šlo o konflikt několika žáků. Český žák měl udeřit Němce kamenem do hlavy. Autor článku tvrdí, že německý žák měl tomu českému nadávat. Němečtí žáci také měli po kamenech sáhnout první. Nedlouho po incidentu se objevili městští strážníci a českého chlapce zatkli, odvedli na radnici a sepsali s ním protokol. Tento zmiňovaný protokol se mi bohužel nepodařilo najít. Autor dále poukazuje na dvojí metr v rychlosti zásahu strážníků. Při útocích na Čechy, které jsem rozebíral výše, nebyli strážníci k nalezení. Když se ale stane pravý opak, strážníci reagují okamžitě.¹²⁰ Objevuje se zde tedy opět motiv nespravedlnosti orgánů a rozdělení lidí do dvou různě postavených společenských skupin podle národnosti. Velice podobný článek vyšel stejný den i v Lidových novinách. Autor článku dává konflikty za vinu předsedovi vlády Kazimíru Felixovi Badenimu. Ten svými ústupky ve formě zákazů sokolských slavností a výletů „projevil Němcům ochotu povolovati všechno a ve všem.“¹²¹ Díky této „Badeniho krizi“ se dále oddělovaly oba národy a uzavíraly se do sebe. Znamenalo to kompletní oddělení života i ve smíšených městech, což vidíme na příkladu Štětí. Velký vliv měla všenněmecká ideologie, která potřebovala Čechy oslabit, aby bylo poněmčené Rakousko lépe připojitelné.¹²² Němečtí nacionalisté používali pro propagaci všechny možné prostředky. Zastoupení měli i v rakouském parlamentu. K šíření jejich názorů pak používali noviny.¹²³ Německé císařství obecně německé nacionalisty v Rakousku a Čechách podporovalo, což jim dodávalo sebevědomí. Češi takovéto spojení neměli, ačkoliv se o ně snažili. Za Němci také stála mnohem širší vrstva inteligence.¹²⁴

Na vládu a její konání si stěžovaly i české noviny. Kupříkladu článek *Národních listů* z 1. srpna vytýká oficiálnímu úřednímu tisku, že se zastává německých agresorů a rozděluje vinu na obě strany.¹²⁵ Stejný den vyšel v *Lidových novinách* článek kárající vládu, že nehájí

¹²⁰ *Národní listy*, 30.7.1896, č.208, s.5, Ze Štětí

¹²¹ *Lidové noviny*. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1893–1945. ISSN 1802-6265, 29. 7. 1896, č. 172, s. 2, Němečtí surovci ve Štětí.

¹²² Křen, 1990, s.260–261

¹²³ Křen, 1990, s.260–261

¹²⁴ *Ibidem*, s.262

¹²⁵ *Národní listy*, 1.8.1896, č.210, s.3

český národ proti německým nacionalistům a místo toho zakazuje české slavnosti jakožto preventivní opatření. Přitom oficiální tisk, *Prager Abendblatt*, osočuje ten český, že událost ve Štětí uměle nafoukl na celoevropský skandál.¹²⁶ Pravděpodobně se ale jedná o hyperbolu.

Konflikty ale nebyly soustředěny jen ve Štětí. Nedaleko Štětí se nachází obec Hoštka, kde se měl ustanovit odbor Jednoty severočeské. Dle článku ze 4. srpna 1896 v Hoštce žilo v té době ze čtrnácti set obyvatel čtvrtina Čechů. Založení odboru Jednoty severočeské v Hoštce mělo rozčilit německé občany, kteří zorganizovali průvod s hudbou, jehož účastníci volali nadávky proti místním Čechům. Na náměstí pak jeden z Němců pronesl řeč vyzývající k násilnostem. Specificky pak článek zmiňuje, že průvod se několikrát zastavil u domu p. Miňovského, který vlastní strojírenskou dílnu. Jeho žena pak musela poslouchat na ně mířené nadávky. Článek také zmiňuje, že Němci bojkotují jeho živnost, což je velice typické pro tuto dobu.¹²⁷

Štětí se také dotkly již výše zmíněné zákazy akcí, kterými se Badeniho vláda snažila vyřešit národnostní konflikty. Dne 7. srpna vyšel v *Národních listech* článek informující o zakázání ustanovující schůze odboru Národní jednoty severočeské ve Štětí. Na stejný den, 9. srpna, svolali Němci vlastní akci. Ustanovující schůzi Národní jednoty teda zakázalo okresní hejtmanství vzhledem k „stávajícím národnostním poměrům a ohromnému rozčilení obyvatelstva ve Štětí a okolí, aby nebyly veřejná bezpečnost a veřejné blaho tamtéž v nebezpečí přivedeny.“¹²⁸ Zprávu o dalším zákazu nám přináší *Podřipan* dne 14. srpna v článku s nadpisem: „Štětí pro Čechy uzavřeno.“ Sbor dobrovolných hasičů v Roudnici oznámil okresnímu hejtmanství v Dubé, že 15. srpna vyšle deputaci do Poděbrad k příležitosti odhalení pomníku krále Jiřího z Poděbrad. Aby se tam tříčlenná deputace dostala, musí jet z Roudnice po levobřežné dráze do stanice Štětí-Hněvice, pak se přívozem přepravit na druhou stranu Labe, projít Štětím a nastoupit na pravobřežnou dráhu. Dubský hejtman hasičskému sboru sdělil, že uspořádání tohoto výletu zakazuje. Sbor roudnických

¹²⁶ *Lidové noviny*, 1. 8. 1896, č. 175, s. 2, Následkem nového přepadení Čechů ze strany Němců ve Štětí

¹²⁷ *Národní listy*, 4. 8. 1896, č. 213, s. 3, Po Štětí – Hoštka

¹²⁸ *Národní listy*, 7. 8. 1896, č. 216, s. 3, Opětně zákaz ve Štětí

hasičů ale žádný výlet neorganizoval, šlo pouze o tříčlennou deputaci a o její průchod Štětím. Autor článku v tomto vidí snahu hejtmána nerozčítit štětské Němce v čele s nám již známými pány Köcherem a Richterem. Zároveň tvrdí, že zákon a právo pro Čechy ve smíšených krajích již neplatí.¹²⁹ O této skutečnosti informují i *Národní listy*, které ale doplňují důležitou informaci. Ve svém článku totiž otiskly kompletní znění zprávy, kterou dubský hejtman poslal zpět sboru hasičů. V ní se píše i důvod zamítnutí: „nebyl přiložen úředně schválený výtisk stanov sboru a úřední (sic) průkazy, svědčící o tom, že tento spolek, nemající sídlo ve zdejší okrese, má toho času právní platnost a že oznamovatelé jsou skutečný nynější starosta a jednatel sboru dobrov. hasičů.“¹³⁰ Oznamuje také možnost odvolání se k místodržitelství v Praze. To znamená, že *Podřipan* buď neměl všechny informace, nebo důvod zamítnutí účelově zamlčel. Podotýkám, že oba články vyšly ve stejný den.

Zakládání českých spolků v národnostně smíšených městech, kde měli převahu němečtí obyvatelé, bylo Němcům trnem v oku. Spolková činnost znamenala větší integraci Čechů, což významně ztěžovalo možné poněmčení, a naopak mohlo znamenat částečné počesťení obyvatelstva. Češi se totiž více odvažovali hlásit se ke svému češství, pokud měli možnost stát se součástí nějakého většího celku. Reagoval na to samozřejmě i německý tisk, jak ukazuje článek *Národních listů* z 8. srpna. Ten reaguje na článek v periodiku *Bohemia*, který si stěžuje, že vedle schůzí českých spolků jsou zakazovány i ty německé. Například ve Štětí byla vedle schůze Národní jednoty severočeské zakázána i schůze německé Teutonie.¹³¹ Se spolky se pojí i další problém, na který poukazuje zpráva z 11. srpna. Český dělník ze štětského cukrovaru měl být propuštěn kvůli tomu, že se veřejně hlásil k české národnosti a jeho žena se stala členkou České besedy. Článek pak poukazuje na pokrytectví německých vlastníků, kteří dovolí svým zaměstnancům být součástí německých spolků, ale ne těch českých.¹³² Je otázkou, zdali bylo důvodem propuštění opravdu to, že se dotyčný dělník hlásil k české národnosti, nebo byl důvod úplně jiný. Každopádně to názorně ukazuje, jak i

¹²⁹ *Podřipan*, 14. 8. 1896, č. 27, Štětí pro Čechy uzavřeno

¹³⁰ *Národní listy*, 14. 8. 1896, č. 223, s. 3, Zase zákaz

¹³¹ *Národní listy*, 8. 8. 1896, č. 218, s. 3, *Bohemia*

¹³² *Národní listy*, 11. 8. 1896, č. 220, s. 4, Ze Štětí

česká média využívala tyto v zásadě neověřitelné informace k propagaci svého pohledu na konflikty. Stejnou informaci přináší i periodikum *Podřipan* v článku ze 14. srpna. Informaci ale rozšiřuje o propuštění přivozníka Antonína Hokeše. Antonín Hokeš je, shodou okolností, otcem chlapce, který uhodil kamenem německého chlapce do hlavy v konfliktu, který jsem popisoval již výše.¹³³ Měl být tedy propuštěn ze svého místa na příkaz městského zastupitelstva, které doručilo přípis cukrovaru, jenž přivoz provozuje. Důvodem bylo, že „dal vícero příčin k stížnosti, zejména že dal veřejné rozhořčení a s obecnstvem zdejším, německým se dobře nesnášel.“¹³⁴ Není ale jasné, jaké způsobil pan Hokeš rozhořčení mezi obyvateli. Článek pak pokračuje tím, že dovolávat se spravedlnosti jak u zastupitelstva, tak u cukrovaru, nemělo smysl, protože propuštění bylo očividně národnostně motivované. Nakonec vyzývá k tomu, aby čeští rolníci neprodávali svoji řepu štětskému cukrovaru, čímž se vracíme k motivu vzájemného hospodářského bojkotu, který je pro toto období typický.¹³⁵

Další zpráva se též týká vzájemného bojkotu. Článek v *Národních listech* z 27. srpna informuje o znovuzavedení dobytčích trhů ve Štětí. Ty zanikly kvůli nedostatku kupců a prodejců. Vedení města mělo dle článku za to, že za nedostatek lidí na trhu může český bojkot. Honáci prý ženou svá stáda radši do Roudnice nebo na Mělník. Usneslo se tedy, že každému německému honákovi dají za každý kus dobytka litr piva.¹³⁶ Je tedy vidět, jak vážný byl hospodářský souboj mezi oběma tábory. Článek z 9. října pak dokládá, že trhy ve Štětí jsou opět prázdné i přesto, že se zde nevybírání místní poplatek a honáci dostanou litr piva zdarma. Všichni ženou svůj dobytek jako obvykle do okolních českých měst.¹³⁷

Vraťme se ale ke spolkové činnosti. Jak jsem psal již výše, tak 7. srpna *Národní listy* přinesly zprávu o zakázání ustanovující schůze Národní jednoty severočeské.¹³⁸ Schůze ale byla nakonec povolena, jak vyplývá ze zprávy z 29. srpna. Oznámení o konání schůze ze dne

¹³³ *Národní listy*, 30. 7. 1896, č. 208, s. 5, Ze Štětí

¹³⁴ *Podřipan*, 14. 8. 1896, č. 27, Nový příspěvek k zuřivosti německé

¹³⁵ *Ibidem*

¹³⁶ *Národní listy*, 27. 8. 1896, č. 236, s. 4, Jak Štětští válčí proti nenáviděným sousedům českým

¹³⁷ *Národní listy*, 9. 10. 1896, č. 278, s. 4, Veletrh ve Štětí

¹³⁸ *Národní listy*, 7. 8. 1896, č. 216, s. 3, Opětně zákaz ve Štětí

18. srpna bylo povoleno až 28. srpna. Schůze ale byla plánovaná na 30. srpna, což znamenalo, že musela být přesunuta, protože ji nebylo již možné včas svolat. Schůze byla tedy odložena na 13. září. Stejný den měl být i ustanoven odbor Jednoty v Hněvicích. Dubské hejtmánství ale zakázalo jakékoliv vnější manifestace a nařídilo pořadatelům, aby zařídili klidný průběh.¹³⁹ Zprávu o průběhu schůze přináší *Národní listy* 14. září. Účastníci schůze byli hned při příchodu do města přivítání německým protestem, který byl ale pod dohledem četníků a okresního hejtmána. Proběhl tedy v klidu. Předsedou schůze byl zvolen František Veigl z Hněvic a poté pronesl tajemník Jednoty pan Havel řeč na téma důležitosti národní organizace a nutnosti bránit český národ a jazyk na historicky českém území. Vyzval také k podpoře českého pivovaru ve Štětí, který je bojkotován Němci. Poté se ke členství přihlásilo šedesát sedm přítomných. Předsedou odboru Jednoty byl následně zvolen pan Štekl, majitel pivovaru. Jednatelem byl zvolen pan Gebler, majitel hostince, kde se scházela již dříve Beseda a teď i Jednota. Pokladníkem byl zvolen pan Veigl. Ten pak za hlasitého souhlasu ukazoval, jak se k Čechům chovají Němci na veřejnosti.¹⁴⁰

Dalším sporem ve Štětí byla snaha o dosazení českého lékaře do města. Tomu chtějí Češi zařídit byt, a to dokonce ve stejném domě, kde působí lékař německý. To Němce pobouřilo tak, že v *Leitmeritzer Zeitung* propagovali, aby se Čechům ve Štětí již neprodávaly ani nepronajímaly byty ani domy.¹⁴¹ Ve Štětí se opravdu český lékař usadil. Doktor Řehák byl ale napadán v korespondenci i v novinových článcích výše zmíněného Litoměřického deníku.¹⁴² Jako „národního padoucha“ pak označil tento deník štětského stavitele pana Wilde, který doktoru Řehákovi dovolil pronajmout si ve své vile byt. Tyto popisy a nadávky má mít na svědomí pan Richter, který nám je známý již z dřívějších zpráv jako vytrvalý protičeský agitátor.¹⁴³

¹³⁹ *Národní listy*, 29. 8. 1896, č. 238, s. 3, Schůze ve Štětí

¹⁴⁰ *Národní listy*, 14. 9. 1896, č. 254, s. 2–3, Ve Štětí

¹⁴¹ *Národní listy*, 17. 10. 1896, č. 286, s. 3, Němci proti národnostnímu ohraničení

¹⁴² *Národní listy*, 4. 11. 1896, č. 304, s. 3, Jak národní boj brutalizuje

¹⁴³ *Podřipan*, 4. 11. 1896, č. 39, Národní padouch

Po napadení členů České besedy jsme mohli pozorovat značný nárůst zmínek o Štětí v celostátních novinách. Tento nárůst se projevil hlavně v srpnu, tedy bezprostředně po události. Hlavním důvodem dle mého názoru bylo to, že byli napadeni roudničtí hosté. Vedení města Roudnice totiž bylo velmi zainteresované do českého národního boje a mělo mnoho kontaktů v Praze, hlavně skrze starostu Ervína Špindlera. Od září začal zájem o události ve Štětí postupně upadat a mezi zmínkami jsou stále větší časové mezery. Částečně je to ale i způsobeno příchodem podzimu a zimy, což omezilo agitační výlety do národnostně smíšeného území. Rok 1897 tedy začal již poměrně klidně.

3.2.5 Počátek roku 1897

V lednu roku 1897 vznikla v Litoměřicích nová německá národní organizace nazvaná „Německá stráž.“ Organizace měla bránit německou kulturu a vše co Němci v Čechách vybudovali před bezohlednými slovanskými nájezdníky. Má chránit jazykovou hranici vedoucí od Libčevsi přes Třeбенice, Terezín, Štětí a Liběchov až k Bělé. Jde tedy o vybudování jakési politické hradby proti „slovanské roztažnosti.“ Dva členové výboru pak pocházeli i ze Štětí, jednalo se o doktora Goltze, štětského advokáta, a Františka Richtera, učitele na měšťanské škole ve Štětí, který byl již několikrát výše zmíněn. V reakci na svolání tohoto spolku měl svolat starosta Roudnice nad Labem Ervín Špindler schůzi polabských českých obcí na 14. února.¹⁴⁴ O výsledku sjezdu jsem však nic v pramenech nenašel. Mimo ustanovení Německé stráže se počátek nového roku nesl hlavně v malicherných konfliktech na stránkách novin. V *Národních listech* 7. ledna vyšel článek, který popisoval závěry vyšetřování výše zmíněného kamenování českých cyklistů. Bylo zjištěno, že jakýsi pan Stulz měl pobízet nějakého hochu, aby házel kameny. Svědci ale nic neviděli, takže byl pan Stulz okresním soudem ve Štětí osvobozen. Po odvolání ke krajskému soudu v Litoměřicích byl rozsudek potvrzen.¹⁴⁵ Záznam o soudu se bohužel ve fondu okresního soudu ve Štětí ani ve fondu krajského soudu v Litoměřicích nenachází, takže podrobnosti o průběhu vyšetřování se mi nepodařilo najít.

¹⁴⁴ *Podřipan*, 24. 1. 1897, č. 4, Stráž české Polabiny Podřipské

¹⁴⁵ *Národní listy*, 7. 1. 1897, č. 7 s. 4, Několik českých bicyklistů

V únoru pak bylo Štětí zmíněno jen dvakrát, a to v rámci podpory českého pivovaru. Článek z 11. února si stěžuje, že ačkoliv Podřipsko v čele s roudnickým odborem Jednoty severočeské říká, že štětské Čechy podporuje, tak tato podpora je velmi nedostatečná. Jednota sama se sice snaží, ale podniky jí nepomáhají. V žádném hostinci v Roudnici není odebíráno štětské pivo. Na tento článek pak přímo navazuje další ze 14. února. Do redakce *Národních listů* přišel dopis z odboru Jednoty objasňující, proč pivo ze štětského pivovaru není v Roudnici a okolí odebíráno. Autor dopisu tvrdí, že jaké pivo je nabízeno, mají na svědomí konzumenti piva, a ne hostinští, kteří nebudou terorizovat své hosty pivem, které jim nechutná. Dalším argumentem je, že Roudnice je příliš daleko a štětský pivovar by si měl najít odběratele někde blíže. V Roudnici se navíc nachází také pivovar, který je vlastně českým sládkem, který štětskému konkuruje. Štětský pivovar ještě k tomu označuje ten roudnický ve svých reklamách za německý. Otázku distribuce piva tedy odbor považuje za místní problém, čímž ji uzavírá.¹⁴⁶ Další zpráva o pivovaru je z 5. srpna 1897. Ta informuje o tom, že pan Štekl, který byl vlastníkem pivovaru, byl nucen svůj pivovar prodat právě kvůli bojkotu. Jako důvod také uvádí, že nebyl schopen najít odbytiště v sousedním Podřipsku. Prodán byl nejmenovanému Němci. Tímto spor o pivo v zásadě končí, další zmínky se již neobjevují a pivovar fungoval až do roku 1934.¹⁴⁷

Další z malicherností byla menší potyčka v hostinci pana Ringla. Událost popisuje článek z 25. března uveřejněný v periodiku *Podřipan*. Zdejší lékárník pan Salač byl přítomnými Němci vyzýván, aby zpíval spolu s nimi. Prohlásil ale, že zpívat nebude. Po dlouhém naléhání svolil, ale že bude zpívat, co bude chtít. Poté, co začal píseň *Hej Slované*, byl vyhozen a „bylo mu vyhrožováno, že naň pozvou „Stulce“, aby mu namlátil.“¹⁴⁸ Stulz byl zmíněn již dříve u napadení cyklistů kameny, což znamená, že byl v tuto dobu pravděpodobně mezi obyvateli známý rváč. Stejný den byl vydán článek v *Národních listech*, který přináší zprávu o požáru stohů pana Vaigla z Hněvic. Štětští hasiči ale

¹⁴⁶ *Národní listy*, 14. 2. 1897, č. 45 s. 4, Z Roudnice

¹⁴⁷ Kuča, 2008, sv. 7, str. 337–341.

¹⁴⁸ *Podřipan*, 25 .3. 1897, č. 13, Dopisy ze Štětí

nevypravili stříkačku i přesto, že požár ohrožoval celou obec. Na pomoc přijela až stříkačka pana hraběte Waldsteina z Liběchova, který je vzdálen bezmála dvě hodiny.¹⁴⁹

V dubnu byla zrušena Česká beseda, jejíž členové přestoupili k národní jednotě severočeské. Stalo se tak pravděpodobně pro zjednodušení organizací. Roudnická Jednota pak finančně i hmotně podpořila vznik české knihovny ve Štětí.¹⁵⁰

3.2.6 Konflikt dělníků 21. června 1897

Dne 23. června vyšel v *Národních listech* článek s brutálním popisem události z předchozího dne. Několik německých obyvatel mělo večer zaútočit klacky na dva české dělníky. Jednomu z nich měl být kolem krku hozen provaz a měl být tažen po zemi. Poté měli být oba dělníci přivázáni na trakař a odvezeni do vězení. Mezi útočníky měli být i purkmistrův náměstek Langer a policejní komisař Hamann.¹⁵¹ Jak to bývá u prvních zpráv, tak ani tato není úplně kompletní. Hned další den vychází tedy doplnění s velice zavádějícím titulkem: „Čeští dělníci ve Štětí na smrt stlučeni!“¹⁵² Dle zprávy ze Štětí šel dělník Adolf Štros domů z práce kolem hotelu Langer, kde se nepohodl s podomkem hotelu. Neví se ještě proč, jelikož dělník je hluchoněmý. Z hotelu pak vyběhl majitel hotelu Langer a zaútočil na hluchoněmého dělníka. Poté přiběhl policejní komisař Hamann se dvěma policisty a třemi četníky, kteří dle zprávy ještě s dalšími lidmi dělníka týrali. Povykem byl přivolán dělník Ferdinand Pýcha, který přiběhl hluchoněmému na pomoc. Němci se na něj ale vrhli a on se dal na útěk. Část útočníků se vydala za Pýchou a zbytek hodil hluchoněmému kolem krku provaz, strhli ho k zemi a smýkali jím. Adolf Štros byl pak naložen v bezvědomí na trakař, k němuž byl přivázán za krk a za nohy. Takto byl dovezen do vězení okresního soudu. Dělníka Ferdinanda Pýchu Němci dostihli a policejní komisař Hamann ho udeřil do hlavy

¹⁴⁹ *Národní listy*, 25. 3. 1896, č. 84, s. 3, Ze Štětí

¹⁵⁰ *Podřipan*, 4. 4. 1897, č. 10, Podpora při zakládání severočeské jednoty ve Štětí

¹⁵¹ *Národní listy*, 23. 6. 1897, č. 172, s. 2, Ze Štětí

¹⁵² *Národní listy*, 24. 6. 1897, č. 173, s. 2, Čeští dělníci ve Štětí na smrt stlučeni!

tak, že upadl. Byl následně také doveden do vězení. Dle zprávy je napětí ve městě vysoké.¹⁵³ 24. června také vyšel článek v periodiku *Podřipan*, který popisuje událost velmi podobně.¹⁵⁴

Podrobnosti a opravy se dovídáme až v článku z 29. června, který událost popisuje podrobněji. Spor měl vzniknout tak, že český dělník Adolf Štros měl jít po ulici z práce, ale srazil se s Hynkem Tantem, který měl vycházet z průjezdu. Spor měl být dle zprávy po krátké době vyřízen a oba účastníci se rozešli. V tom ale ze dvora hotelu Langer vyběhl podomek Schneider, vrhl se na Štrose a shodil mu klobouk z hlavy. Už zde můžeme vidět značnou opravu, protože předchozí články stavěly od této role přímo vlastníka hotelu Langer, který je, zároveň purkmistrův náměstek. Adolf Štros pak útočníka srazil k zemi a chtěl jít pryč. Schneider pak měl uchopit kus dřeva ze dvora, přičemž zavolal pomoc a udeřit Štrose. Poté se měl na scénu dostavit Langer, policejní komisař Hamann, strážník a několik dalších, kteří začali Štrose bít. Ten se útokům bránil, ale jakmile mu Schneider hodil provaz kolem krku a mrštil jím o zem, tak přestal. Útočníci ho měli bít i v bezvědomí. Poté byl přivázán na nosítka a odvezen do vězení okresního soudu. Někdy mezi tím přiběhl i český dělník Ferdinand Pýcha, jehož osud článek blíže nerozebírá. Při odvážení do vězení měl Langer křičet: „Však my těm českým psům dokážeme ještě víc.“ Měl se pak také ve svém hotelu některým občanům chlubit, že pomohl zbit hluchoněmého. Tyhle informace samozřejmě nelze nijak ověřit, ale ať už jsou smyšlené či nikoliv, tak je noviny využívají skvěle k propagaci svých myšlenek. O Langerovi se vyjadřují takto: „Tak chová se osoba, kteráž stojí v čele obce, jak chovají se lidé, kterým náleží chránit zájmy osobní svobody i zásady lidskosti.“¹⁵⁵ Článek se ještě zmiňuje o stavu dělníků. Oba jsou ve vazební věznici a oba jsou naživu, ale Štros je celý potlučený a se sečnou ranou na tváři. Pýcha neutrpěl vážnějších zranění. Nejsou ale v péči lékaře.¹⁵⁶

K tomuto případu, který se dostal až ke krajskému soudu v Litoměřicích, se mi podařilo najít složku, která ale bohužel není kompletní. Chybí například rozsudek, ten pro nás ale k objasnění situace není zas tolik důležitý. Primárně se zachovaly výslechové protokoly,

¹⁵³ Ibidem

¹⁵⁴ *Podřipan*, 25. 6. 1897, č. 26, Utlučení českých dělníků ve Štětí

¹⁵⁵ *Národní listy*, 29. 6. 1897, č. 178, s. 3, Ze Štětí n. L.

¹⁵⁶ Ibidem

kteří přináší cenné detaily. Hlavně nás tedy zajímá, zdali měla událost vůbec nějaký národnostní podtext, nebo si ho umě dotvořily noviny.

Důležitý je výslechový protokol jirchářského učedníka Františka Richtera, jenž je podpořen ještě několika dalšími, kteří jeho popis situace potvrzují. Viděl totiž prakticky celý počátek konfliktu, který byl, jak již média psala, zcela náhodný. Viděl, jak Hynek Tante vyšel z domu pana Bauera a šel směrem k hotelu Langer, přičemž před ním měl jít na chodníku Adolf Štros. Tante ho chtěl předejít, ale protože Štros má dle výpovědi kolébatou chůzi, tak do Tanteho omylem narazil. Tante si patrně myslel, že do něj narazil naschvál, takže odstrčil Štrose z chodníku a odešel do dvora hotelu Langer. Mezitím Štros zamířil pryč. Tante se vrátil ze dvora s dřevěnou laťkou v ruce a chtěl s ní Štrose udeřit. Ten si toho všiml, útoku se vyhnul a vytrhl Tantemu laťku z ruky. Nato Tante opět odběhl do dvora a zavolal o pomoc podomka Schneidera. Ten přiběhl s klackem v ruce a chtěl Štrose udeřit. Štros se ale vyhnul i tomuto útoku, a přitom praštil Schneidera přes záda výše zmíněnou laťkou. Nato vzal Schneider Štrosovi klobouk z hlavy a utíkal pryč. Štros mu to oplatil a poté se strhla rvačka, při které Štros Schneidera shodil na zem.¹⁵⁷ Je tedy velmi možné, že nešlo zprvu o národnostně motivovaný konflikt. Je pravděpodobné, že se účastníci navzájem znali, ale žádný z nich ve svém výslechu nemluvil o národnostním motivu.

Další část události už ale národnostní konotaci pravděpodobně měla. V dalším okamžiku přiběhl strážmistr Hamann, který Adolfa Štrose uchopil zezadu kolem pasu, protože pohlavkoval ležícího Schneidera. Za ním ještě přiběhli policisté Dutschek a Červenka. Štros se chtěl vyprostit policistovi a rozháněl se kolem sebe rukama a nohama. Nato se vytvořil kolem této scény zástup lidí a někteří začali Štrose bít.¹⁵⁸ Ze snahy o rozbití rvačky se rázem stalo veřejné lynčování. V tuto chvíli přiběhl i Ferdinand Pýcha, který předtím stál u kostela a přivolal ho křik a povyk. Pýcha se pokusil Štrosovi pomoci, ale dav ho povalil. Na zemi pak byl několika lidmi zkopán. Dle jeho vlastní výpovědi pak strážník Dutschek vytáhl šavli

¹⁵⁷ *Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL)*, fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 228, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897, pag. 49.

¹⁵⁸ *Ibidem*, pag. 66

a namířil ji proti němu. Sám strážník ale vypovídá, že šavli mu vytáhl Pýcha. Pýcha každopádně nějakým způsobem dostal šavli do ruky a pokusil se ji zlomit. On sám si nepamatuje, jak se mu následně šavle dostala z rukou, protože byl prý skoro v bezvědomí. Za chvíli se ale vzpamatoval, vstal a utíkal k cukrovaru. Dav se pak dle výpovědí rozdělil na 2 poloviny a jedna z nich v čele se strážníkem Červenkou pronásledovala Pýchu. Za běhu slyšel někoho za sebou, jak křičí k člověku, jenž stál ve směru, kterým běžel, ať ho zastaví. Tento člověk byl Emanuel Thante. Pýcha sebral dva kameny, aby Thanteho zastrašil, což se také povedlo. Thante tedy uhnul a nepokusil se ho zastavit. Po chvíli ale Pýchovi došly síly a rozhodl se jít se strážníkem Červenkou. Ten poprosil Thanteho aby mu s Pýchou pomohl. Thante ho měl pak chytit i za krk a spolu se strážníkem táhnout do vězení. Když už nemohl jít dál, tak ho naložili na trakař.¹⁵⁹

Mezitím u hotelu Langer se pořád strážníci snažili zpacifikovat ohánějícího se Štrose. To se podařilo až když Schneider přinesl ze dvora hotelu Langer provaz, který hodil Štrosovi kolem krku, trhl s ním, aby ho povalil na zem a pak mu svázal nohy. Poté byl Štros již v bezvědomí naložen na provizorní nosítka a odnesen do vězení, jak tedy vyplývá z výpovědi Josefa Zlámaného.¹⁶⁰ Jak jsem již říkal výše, tak zde se projevuje určitá národnostní nevraživost, když dav fyzicky napadá někoho, koho se strážník snaží zpacifikovat. Vina na incidentu je ale pravděpodobně na obou stranách. Nevzal jsem totiž ještě v potaz faktor alkoholu. V několika výpovědích se objevuje, že Štros i Pýcha byli opilí. Sami to nakonec i potvrzují. Pýcha tvrdí, že měl osm půllitrů piva před událostí. Štros zas říká, že jich měl pět. Tuto informaci potvrzuje i Rudolf Fisher, který pracoval v dílně, kde se zároveň i točilo pivo. Štros tam nechal poslat pro deset litrů piva. Pýchovu opilost pak zmiňuje Terezie Lhašková. To z čistě národnostně motivovaného konfliktu, jak byl prezentován novinami, dělá primárně opileckou rvačku, která dostala národnostní motiv až později.

¹⁵⁹ Ibidem, pag. 73

¹⁶⁰ Ibidem, pag. 50

Zajímavé každopádně je, že obžalováni byli jen Adolf Štros a Ferdinand Pýcha, a to z maření výkonu služby zasahujících policistů. Štros se, dle žaloby, bránil zatčení, oháněl se kolem sebe rukama a nohama, udeřil strážníka Červenku do obličeje a pokusil se kousnout strážníka Dutschka. Pýcha se také bránil zatčení a vedle toho byl obviněn z veřejného násilí, když napadl zezadu Dutschka, vytáhl mu šavli z pochvy a pokusil se ji zlomit a také za to, že vyhrožoval Thantemu slovy: „ Běžte z cesty, nebo vás zabiju.“¹⁶¹ Ačkoliv byl Štros obžalován i z újmy na těle Hynka Tanteho, tak nebyl obžalován Schneider, ani nikdo z těch, kdo Štrose bili před hotelem Langer. Zde už můžeme možná vidět určitou zaujatost úřadů. Zajímavé také je, že součástí výsledků byl i výslech člověka z *Národních listů*. Soud zajímalo, kdo poslal dopis, který byl zveřejněn 24. června.¹⁶² Vyslýcháný odpověděl, že neví a že to již není dohledatelné. Soud se očividně snažil o zjištění, kdo vynesl informace o události z města do novin. Jaký byl pro to důvod, není jasné. Bohužel se mi nepodařilo najít rozsudek, ale víme, že Pýcha byl odsouzen k osmi měsícům vězení, protože ve složce se nachází jeho žádost o odpuštění tohoto trestu z roku 1911.¹⁶³

3.2.7 Události a vztahy do konce 19. století

Výše zmíněná událost a její interpretace opět rozvířila národnostní debatu v regionu. *Podřipan* kupříkladu uveřejnil článek s novinkami z národnostního boje v každém červencovém čísle. Naopak v *Národních listech* i v *Lidových novinách* se Štětí po tomto incidentu přestalo objevovat až do přelomu století.

První z červencových článků v *Podřipanu* vyšel 4. července a informuje o zbití dvou českých dělníků ve Stračí, které se nachází nedaleko Štětí a dnes je jeho správní částí. Spor, stejně jako ten výše rozebraný, nezačal kvůli národnosti, ale byly při něm využity typické protičeské nadávky jako „čeští psi“ nebo „čeští přivandrovalci.“¹⁶⁴ Další článek vyšel 15. července. Ten informuje obecněji o situaci v severozápadním pohraničí. Útoky na

¹⁶¹ Ibidem, pag. 66

¹⁶² *Národní listy*, 24. 6. 1897, č. 173, s.2, Čeští dělníci ve Štětí na smrt stlučeni!

¹⁶³ *Státní okresní archiv Litoměřice* (SOkAL), fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 228, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897, pag. 97.

¹⁶⁴ *Podřipan*, 4. 7. 1897, č. 27, Ze Štětí

poněmčeném území jsou dle článku na denním pořádku. Na rozdíl od konfliktů předchozí rok, kde za útoky stáli jednotlivci, tento rok je měly na svědomí organizované skupiny a rozličné davy. Jako příklad udává právě útok na dělníka Štrose ve Štětí. Jako další příklady pak uvádí rozbití hlavy českému dítěti jakýmsi Němcem, který byl uražen, že mluví česky. Účetní štětské jircháreny pak měl být napaden Němcem Hacklem. Ten ho měl srazit z kola se slovy: „Já ti dám ty česká holoto jezdit po městě.“¹⁶⁵ Poté článek uvádí příklady z dalších měst, jako Most, Liběchov nebo Cheb. Zmiňuje také příklad z Roudnice, kde proběhla malá demonstrace. Ta zalarmovala celý bezpečnostní aparát a osmdesát osob mělo být vyslechnuto. Dva občané byli dokonce obžalováni, ale soud je uznal nevinnými. Článek končí výzvou pro orgány, aby zajistily bezpečí pro všechny občany, nejen pro Němce.¹⁶⁶ V dalším čísle z 25. července je jen krátký informativní článek o zrušení německé školy v Roudnici nad Labem.¹⁶⁷

Poslední článek na téma národnostních konfliktů, který se v tomto období v *Podřipanu* objevil, je z 5. prosince 1897. Článek velice emotivně informuje o demonstraci v Roudnici. Tato demonstrace reaguje přímo na dění v Praze. Hrabě Badeni se pokusil o národnostní smír v podobě česko-německého vyrovnání, které bylo částečně inspirováno punktacemi. Tento pokus ale také selhal, hlavně kvůli absolutní neústupnosti Němců. Ti dále uspořádali demonstrace ve Vídni a Štýrském Hradci, kvůli kterým Badeni odstoupil. Následně proběhly demonstrace v Praze, kde byl poté vyhlášen výjimečný stav.¹⁶⁸ České demonstrace ale neprobíhaly jen v Praze a o té roudnické právě informuje článek. Demonstrace začala již ve středu 1. prosince, kde se zhruba šedesát lidí shromáždilo na náměstí. Lidé se pak přemístili k záložně, kde měla sídlo jednotka Říp. V noci na čtvrtek bylo vytlučeno několik oken v domech místních Němců a Židů. Ve čtvrtek se situace ještě více vyhrotila, když přišly zprávy z Prahy o zavedení stanného práva. Do města bylo okresním hejtmanem povoláno četnictvo z okolí a vedení města bylo vyzváno, aby udrželo situaci pod kontrolou. Město hejtmanovi odpovědělo, že pořádek udrží, pokud se nikde na ulici neobjeví četník, což bylo

¹⁶⁵ *Podřipan*, 15. 7. 1897, č. 28, Pěkným úvodem ke smiřovacím konferencím

¹⁶⁶ *Ibidem*

¹⁶⁷ *Podřipan*, 25. 7. 1897, č. 29, Zase pokrok

¹⁶⁸ Křen, 1990, s. 264–265

dodrženo. To ukazuje, jakou nedůvěru měli čeští občané ke státním orgánům. Ve městě se shlukovali rozčilení lidé, a proto byly pro jistotu zavírány židovské obchody. Večer se na náměstí vytvořil zástup lidí, který zamířil opět k místnosti jednoty Říp. Odtud se pak dav, čítající dle článku alespoň tisíc lidí, dostal do dolního města. V Havlíčkově ulici se následně otočil, zamířil do Bezděkova a poté zpět k místnosti jednoty Říp. Celou dobu zněly národní písně, provolávání slávy českému státnímu právu a protiněmecké a antisemitské nadávky. O pořádek se staral místní policejní odbor a organizace národního dělnictva. Dav se nakonec vydal k nádraží přivítat příjezdějícího poslance a starostu Ervína Špindlera. Tím se demonstrace postupně rozpadala.¹⁶⁹

3.3 Situace do vzniku Československé republiky

Mezi lety 1897 a 1901 žádné zmínky o národnostní situaci ve Štětí v novinách nenajdeme. To může značit určité uklidnění velmi napjaté situace v regionu. Na přelomu století se ale ve společnosti mnohem více rozšiřoval národnostní radikalismus. Lidé byli příliš dlouho znerovnoprávněni, což posilovalo radikální tendence. Tomu nepomáhala ani politická labilita Rakouska-Uherska.¹⁷⁰ Na počátku nového století začalo značně posilovat Německo, které se také stávalo více militaristické. S tím souviselo i posílení germanizace a německých organizací v Čechách.¹⁷¹ I přesto byly v této době ve smíšených oblastech německé menšiny na ústupu.¹⁷² Ve Štětí je tento trend vidět na sčítání obyvatel, které jsem rozebral již v první kapitole. (Viz tabulka č.1) České menšiny posilovaly také díky migraci. Tato migrace, která byla produktem tehdejších sociálních procesů souvisejících s přesunem pracovní síly do industrializovaných částí země, byla vnímaná jako organizovaný zábor německého území. Specializované organizace na podporu menšin pomáhaly oběma stranám. Na počátku století dostala česká strana centrální organizaci, která měla řídit tento systém podpory. Národní rada byla nadstranické sdružení politiků, tisku, spolků a samosprávných korporací, které mělo řídit a koordinovat národní strategii.¹⁷³ Žádný velký zvrat ale v národnostním boji

¹⁶⁹ *Podřipan*, 5. 12. 1897, č. 53, Demonstrace v Roudnici

¹⁷⁰ Křen, 1990, s. 277

¹⁷¹ *Ibidem*, s. 301

¹⁷² *Ibidem*, s. 316

¹⁷³ *Ibidem*, s. 317

nenastal. Obě strany sílily, ale ne dost na to, aby zabraly nějaké významně větší území. Tento boj se navíc přímo týkal jen malé části lidí, kteří žili ve smíšených obcích a v jejich blízkosti.¹⁷⁴

Posílení německých nacionálních organizací můžeme vidět i ve Štětí, což ukazuje článek v *Národních listech* ze 3. srpna 1901. Článek informuje o jubilejním turnerském pochodu, který byl posílen ještě turnery z Prahy, Lovosic a Ústí nad Labem. Zorganizoval ho oficiál okresního soudu Wenzel Pauer. Štětí bylo plné velkoněmeckých praporů. Průvod, jehož účastníci drželi též velkoněmecké prapory, pak zamířil ze Štětí do Hněvic k zastávce levobřežné železniční tratě. U nádraží je hospoda, v jejíž zahradě seděli Češi, protože Hněvice jsou obec ryze česká. Když lidé v průvodu procházeli kolem, křičeli na Čechy nadávky a pozdrav „heil“. Na nástupišti se pak Němci seřadili a zpívali velkoněmecké písně.¹⁷⁵ Mezi Němci touto dobou obecně rostl radikalismus a náklonost k velkoněmectví.¹⁷⁶

Český národní boj v Čechách posílil po úspěchu tzv. Moravského vyrovnání z roku 1905 a po zavedení všeobecného volebního práva roku 1907.¹⁷⁷ Absence češtiny jako vnitřního úředního jazyka pak v čistě českých částech země odstartovala novou formu národnostní války. Čeští úředníci začali samovolně zavádět na úřadech češtinu jako vnitřní úřední jazyk a naproti tomu v německých částech němečtí úředníci začali ignorovat Stremayrova jazyková nařízení a odmítat česká podání.¹⁷⁸ To se projevilo i ve Štětí. Dne 2. května 1906 vyšel v *Národních listech* článek, který obsahuje informaci, že okresní soudce František Süßner neumí česky a posílá české strany při prvních soudních slyšeních domů s nepořízenou. Komunikaci v češtině zajišťuje adjunkt Procházka, který je ale přidělen do Chabařovic a do Štětí dojíždí kočárem, pokud se ve Štětí předvídá líčení v češtině. Článek poukazuje na neefektivitu rakouských úřadů, které místo toho, aby do okresního soudu okresu s velkou českou minoritou přiřadili soudce, který umí česky, tak zpomalí fungování

¹⁷⁴ Ibidem, s. 318

¹⁷⁵ *Národní listy*, 3. 8. 1901, č. 212, s. 3, Ze Štětí

¹⁷⁶ Křen, 1990, s. 328

¹⁷⁷ Ibidem, s. 326–327

¹⁷⁸ Ibidem, s. 327

justice a donutí českého adjunkta úřadovat na dvou místech zároveň. Dle článku soudce Süssner podporuje německé radikály, a proto nemá problém se zpomalováním soudních procesů pro Čechy.¹⁷⁹

Na tuto zprávu navazuje další článek z 12. října 1907, který informuje, že situace se vůbec nezměnila. Popisuje případ, kdy český občan žaloval český ústav ve štětském okresu a žaloba byla sepsána česky. Soudce tedy musel předpovídat, že první líčení se bude odehrávat v češtině. Süssner ale nezajistil soudce znalého českého jazyka a prohlásil, že líčení bude nutné odročit. K druhému líčení byl povolán pan sekretář Říha z Roudnice. Žalovaná strana ale tuto substituci odmítla, protože úřad soudce může vykonávat jen soudní úředník pro daný obvod anebo úředník povoláný k trvalé substituci. Oba účastníci se dohodli, že odmítnou každého soudce, který nebude natrvalo českým soudcem ve Štětí. Soudci, kteří mluvili česky, museli do Štětí dojíždět z Chabařovic, Lovosic a Roudnice.¹⁸⁰

Štětí je v tomto kontextu opět zmíněno 20. července 1908 v Lidových novinách. Roudnický advokát měl podat český návrh na exekuci, ale usnesení dostal v němčině. Přitom šest týdnů předtím dostal platební rozkaz, na základě něhož bylo žádáno o exekuci, který byl v češtině.¹⁸¹ Tyto příklady potvrzují, že úředníci ve Štětí opravdu ignorovali Stremayrova jazyková nařízení a minimálně dva roky s tím úřady nic nedělaly. Další zmínky o tomto problému ve Štětí nejsou, takže není jasné, jak dlouho přetrvával. Zde každopádně končí i zmínky o národnostních konfliktech ve Štětí před vznikem Československé republiky. Nachází se zde zhruba desetiletá mezera v pramenech z regionu.

¹⁷⁹ *Národní listy*, 2. 5. 1906, č. 120, s. 3, Abnormální poměry u c.k. okresních soudů v uzavíraném území

¹⁸⁰ *Národní listy*, 12. 10. 1907, č. 282, s. 3, Nemožné poměry u okresního soudu ve Štětí

¹⁸¹ *Lidové noviny*, 20. 7. 1908, č. 196, s. 3, Vzpouřa německých soudců

4 Národnostní problémy regionu v době první republiky

Československá republika vznikla v roce 1918 jako mnohonárodnostní stát. To přinášelo samo o sobě mnoho problémů. Češi, respektive Čechoslováci, již nebyli ve státě menšinou, což diametrálně změnilo jejich pozici.¹⁸² Němci žijící v Československé republice zase ztratili spojence ve formě Německa, které po válce výrazně zesláblo, ale i Rakouska-Uherska. V Němcích to vyvolávalo podobný pocit národního ohrožení, jako pocíťovali předtím Češi.¹⁸³ Zajímavé však je, že oproti situaci před válkou neprobíhaly zpočátku velké národnostní boje. Napětí ale stále ve společnosti bylo, jen se neprojevovalo, kvůli nedávné válce. Společnost se regenerovala z každodenní nouze a ze zkušeností z války. Hlavními problémy byly tedy hlavně ty sociální než národnostní.¹⁸⁴ Tento klid mohl být způsoben strachem německých nacionalistů z toho, že Češi s nimi budou nyní zacházet stejně, jako oni před válkou s Čechy.¹⁸⁵ Dočasný klid pak zajistilo obsazení pohraničí českými jednotkami na přelomu let 1918–1919, které proběhlo prakticky bez odporu.¹⁸⁶ Kvůli změně pozice vznikaly německé organizace, například spolky poslanců.¹⁸⁷ Podporu Čechů ve smíšených krajích již vedle národních organizací zastával stát. Proto bylo také ve Štětí možné nedlouho po válce vystavět českou školu, která zde dlouhá léta chyběla. Školní kronika je také jedním z pramenů, který nám osvětlí situaci ve Štětí za první republiky. Co se situace v Roudnici týče, tak k té mnoho informací nemám. Ze staniční kroniky Hracholusky, které leží blízko Roudnice se, ale dozvídáme, že zpráva o převratu, která přišla do stanice 28. října 1918, byla přijata s nebývalým nadšením. Zaměstnanci stanice si strhávali z uniforem odznaky a jiné památky na Rakousko a byly ihned odstraňovány veškeré německé nápisy. Zaměstnanci také uvědomili o nové skutečnosti okolní obyvatelstvo, které se odebralo na roudnické náměstí, na tábor lidu.¹⁸⁸

¹⁸² Křen, 1990, s. 489

¹⁸³ Ibidem, s. 483

¹⁸⁴ Ibidem, s. 487

¹⁸⁵ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918–1938*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 846 s. Historie. ISBN 80-200-1440-3. s. 96.

¹⁸⁶ Ibidem, s. 111–112

¹⁸⁷ Křen, 1990, s. 483

¹⁸⁸ *Národní archiv*, fond Sběrka staničních kronik, inv. č. 366, karton č. 20, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Hracholusky, čas. rozsah 1902–1961, s. 2.

4.1 Vznik českých škol

Ve Štětí těsně po válce fungovaly dvě české školy. Obecná škola a měšťanská škola. Obě byly zřízeny roku 1919. O to se zasloužil předseda správní komise Alois Paule, který byl před vznikem republiky pokladníkem cukrovaru.¹⁸⁹ Jako místnosti pro obecnou školu byly zabrány dvě třídy německé obecné školy.¹⁹⁰ Pro měšťanskou školu byla zabrána kreslírna německé měšťanské školy a tři místnosti obecního úřadu.¹⁹¹ Kronikář obecné školy pak popisuje slavnostní otevření školy 18. února 1919. „Byla radost nelíčená, když sta hrdel domácích i cizích občanů pělo národní hymny v městě, kde dříve za českou píseň tak mnozí z Čechů velmi trpěli. Zvláště radovali se místní, staří a dobří Češi, kteří vzdorovali persekucím po léta a hlavy nesklonili.“¹⁹² Radost Čechů z umožnění národního sebevyjádření je z tohoto popisu jasná. Zájem o českou obecnou školu byl v září tak velký, že musely být otevřeny dvě třídy, z nichž jedna byla umístěna do zasedací síně městského úřadu a druhá do zabrané třídy německé školy.¹⁹³ Hlavním problémem, se kterým se nově vznikající české školy potýkaly, byl nedostatek prostorů. Mladý stát ještě nebyl schopný financovat výstavbu nových budov po celé republice. Náklady za provoz školy převzal stát až 1. ledna 1921, kdy školu převzalo ministerstvo školství a národní osvěty.¹⁹⁴

¹⁸⁹ Kronika měšťanské školy, ročník 1918–1919.

¹⁹⁰ *Státní okresní archiv Litoměřice* (SOKAL), fond Obecná a měšťanská škola Štětí, kronika obecné školy, čas. rozsah 1919–1953, ročník 1918–1919.

¹⁹¹ Kronika měšťanské školy, ročník 1918–1919

¹⁹² Kronika obecné školy, ročník 1918–1919

¹⁹³ *Ibidem*, ročník 1919–1920

¹⁹⁴ *Ibidem*, ročník 1920–1921

4.2 Národnostní konflikty neustaly

V tuto dobu se také objevuje první zmínka o národnostně motivovaném konfliktu. V nespecifikovaný den roku 1920 byl napaden ředitel obecné školy pan Josef Komberec Němcem panem Löbem. Přepadení se odehrálo v půl sedmé ráno. Löbe měl ředitele škrtnit, roztrhnout mu oděv a odtrhnout sokolský odznak. Poté ho ohrožoval kusem dřeva a křičel: „musím tě zabít“. Překvapil ho ale kolemjdoucí a utekl. Ředitel pak podal žalobu k okresnímu soudu a podle rozsudku měl Löbe zaplatit české škole sto korun a uhradit výlohy spojené se soudem.¹⁹⁵ Stejný rok pak mělo několik zfanatizovaných německých mladíků zabránit zasazení lípy svobody tak, že zasazený stromek v noci uřízli a prohodili ho oknem poštmistra Veselého. Poté byly k nově vysazeným lípám stavěny stráže.¹⁹⁶ Ve Štětí tedy stále existovalo velké napětí mezi národnostmi. To mělo pravděpodobně příčinu v minulosti, kterou jsem popsal v minulé kapitole, která byla ale rozšířena o nové problémy pro německé obyvatele. Češi dostávali nové výsady, a ačkoliv se stát snažil profilovat jako spravedlivý pro všechny národnosti, tak realita byla jiná. Státním jazykem byl jazyk československý a ten museli zvládat všichni úředníci, tedy i ti, kteří pracovali na úřadech obcí, kde byla většina Němců. To Němcům stěžovalo přístup na tato místa a upřednostňovalo Čechoslováky.¹⁹⁷ Němce také trápilo zavírání škol ve smíšených městech. České děti odcházely do nově otevřených českých škol, které zároveň někdy zabíraly místnosti německým školám, jak bylo popsáno výše.¹⁹⁸ Objevovaly se dokonce zprávy o chystaném povstání některých radikálně nacionálních skupin. Někteří nacionální poslanci pak prováděli účelné obstrukce v československém parlamentu.¹⁹⁹ Čechizace legálními cestami byla hlavní stížností Němců i později.²⁰⁰

¹⁹⁵ Ibidem

¹⁹⁶ Bílek, 2010, s. 40

¹⁹⁷ Brügel, 2006, s. 213

¹⁹⁸ Ibidem, s. 214

¹⁹⁹ Ibidem, s. 226

²⁰⁰ Ibidem, s. 249

4.3 Problémy českých škol v regionu

Na podporu českého školství v regionu byla vytvořena Jednota menšinového učitelstva v Litoměřicích. Vznikla roku 1922 a měla dělat protiváhu podobným německým spolkům, které podporovaly německé školství a žáky. Také měla vytvářet tlak na stát a na Ministerstvo školství a národní osvěty, aby více podporovalo rozvoj menšinového školství ve smíšených oblastech. V zápisové knize ale své úspěchy nepopisuje. Jednota fungovala až do roku 1938.²⁰¹

Vraťme se ale zpět ke Štětí. Zde 28. března 1924 přislíbila komise Ministerstva školství a národní osvěty stavbu nové budovy školy na pozemku slečny Kyslíkové, který byl vybrán obcí. Komise slíbila, že se se stavbou začne na jaře roku 1925. Vyměření pozemku proběhlo v září roku 1924.²⁰² Stavba ale začala až roku 1933.²⁰³ Další zmínky o národnostní situaci se objevují až v letech 1927 a 1928. V kronice obecní školy se píše, že národnostní poměry nejsou příznivé. Ve Štětí je velký nedostatek práce. Cukrovaru se nedaří a zmenšuje se osev řepy cukrovky. Jediné, co drží zaměstnanost výše, je stavební ruch. Stavba ale zadlužuje obyčejné lidi často doživotně. Do Štětí se navíc stěhuje mnoho německých penzistů, což poměrně snižuje počet Čechů. Ze Štětí také odchází živnostníci a snižuje se počet českých dětí ve školách. Za poslední rok byl pokles dokonce o 21 %. Důvodem je dle kronikáře to, že čeští státní zaměstnanci jsou bezdětní a dlouho ve městě nevydrží, což neprospívá místní škole.²⁰⁴ Nový školní rok 1928–1929 začal proslovem o osvobození, o prezidentu Masarykovi a o legionářích. V zápisu kroniky pak je popsáno, že národní cit u lidí upadá, což přispívá Němcům, kteří využívají situace a boří a pronásledují vše české. Kronikář doufá, že vážnější situace probudí lid k opětovné spolupráci.²⁰⁵ Českých dětí ale opět ubylo. Dle kroniky bylo roku 1919 zapsáno sto třicet jedna dětí, roku 1928 byl počet nižší o padesát sedm dětí, tedy sedmdesát čtyři.²⁰⁶ Úbytek zaznamenala i měšťanská škola. Důvod vidí ve

²⁰¹ *Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL)*, fond Jednota menšinového učitelstva Litoměřice, NAD 1030, čas. rozsah 1922–1938.

²⁰² *Kronika obecné školy, ročník 1923–1924*

²⁰³ *Kronika měšťanské školy, ročník 1932–1933*

²⁰⁴ *Kronika obecné školy, ročník 1927–1928*

²⁰⁵ *Ibidem, ročník 1928–1929*

²⁰⁶ *Ibidem*

slabé generaci způsobené válkou a také v tom, že rodiče nevidí cenu vzdělání. Problémem bylo také to, že děti z levého břehu Labe docházely do školy v Roudnici. Kronikář ale uznává, že Labe je značnou překážkou, hlavně pak v zimě. Úbytek zaznamenala i německá škola, které kvůli nedostatku žáků hrozilo zrušení.²⁰⁷

V této době vznikala za původní barokní zástavbou nová čtvrť rodinných domů, která se od původní zástavby lišila hlavně pravoúhlou soustavou ulic. Dle kroniky se nejprve po vzniku republiky stavělo družstevně, čímž vznikla česká čtvrť nazvaná Slovensko. Mezi lety 1927–1929 se družstevně nestavělo.²⁰⁸

Češi ale byli ve Štětí stále menšinou, které někteří z německých spoluobčanů způsobovali problémy. Jakýsi Němec si kupříkladu stěžoval úřadům, že Češi zpívají na náměstí píseň *Hej Slované*, na což reagovala manifestace Národní jednoty severočeské a Sokola dne 14. září 1930.²⁰⁹ Dalším problémem bylo snížení obecního příspěvku českým školám, které prosadila německá většina. Toto se stalo, protože na rok 1932 byl podstatně snížen rozpočet německé místní školní rady. Německé školní radě byl rozpočet snížen, protože jí bylo v minulých letech přiřazeno více, než byla schopna spotřebovat. Německé děti dostávaly i školní potřeby zdarma. Němečtí zástupci pak požadovali snížení obecního příspěvku i české školní radě, což bylo díky německé většině usneseno. Protesty českých zástupců docílily jen toho, že úbytek nebyl ještě větší.²¹⁰

²⁰⁷ Kronika měšťanské školy, ročník 1928–1929

²⁰⁸ Ibidem

²⁰⁹ Kronika obecné školy, ročník 1930–1931

²¹⁰ Kronika měšťanské školy, ročník 1931–1932

4.4 Třicátá léta

Tímto se dostáváme do třicátých let, které se nesly v duchu vzestupu nacionálního socialismu. Mezi sudetskými Němci získával velkou popularitu. Vinu na tom částečně nesla vysoká nezaměstnanost, která byla vyšší u Němců než u Čechů.²¹¹ To bylo způsobeno velkou hospodářskou krizí, která ovlivnila specificky průmysl soustředěný v pohraničí.²¹² Krizi zaznamenává i staniční kronika Hracholusky, která tyto roky má snížené příjmy staniční pokladny, jejichž důvodem je právě světová hospodářská krize.²¹³ V této době je také rozpuštěna strana DNSAP, která úzce spolupracovala s německou NSDAP. Součástí strany byly i milice Volkspart.²¹⁴ O těch se zmiňuje kronika měšťanské školy. „16. ledna 1934 bylo v řečišti Labe u břehu nalezeno 6 ručních granátů a několik střel do pušek. Rozpuštění hakenkreuzlerů a deutschnationalů na podzim r. 1933 a s tím spojené domovní prohlídky donutily některého podezřelého úderníka, že se v listopadu 1933 zbavil zásob střeliva tím, že je naházet do Labe. V zimě opadla hladina Labe hluboko pod normál, zamrzla a na kraji v bahně našly děti nebezpečnou hračku.“²¹⁵ Tento zápis ukazuje, že také ve Štětí tyto jednotky v určité míře působily. To znamená, že ve Štětí nadále existovaly vysoce radikální vlivy. Někteří z těchto radikálů navíc byli ozbrojeni. Rozpuštěním DNSAP 4. října 1933 ale nebezpečí nezmizelo. Velká část členů poté vstoupila do vznikající SdP.²¹⁶ 14. listopadu 1933 také vychází článek v Lidových novinách, který informuje o zvolení nového starosty ve Štětí. Starostou byl zvolen Čech a ředitel měšťanské školy Augustin Lukeš. Členové městského zastupitelstva ale proti volbě podali protest.²¹⁷

V době rozpuštění DNSAP byla na vzestupu Sudetendeutsche Heimatsfront, zkráceně SHF, v čele s Konrádem Henleinem, která se později přeměnila v Sudetendeutsche Partei (SdP). O jejím působení také pojednává kronika měšťanské školy ve Štětí. V letech 1934–1935 byla otevřena nová budova obecné a měšťanské školy. V zimě pak opět stoupla nezaměstnanost,

²¹¹ Brügel, 2006, s. 315

²¹² Ibidem, s. 316

²¹³ Pamětní kniha Hracholusky, s. 4

²¹⁴ Brügel 2006 s. 317

²¹⁵ Kronika měšťanské školy, ročník 1933–1934

²¹⁶ Brügel, 2006, s. 320

²¹⁷ Lidové noviny, 24. 11. 1933, č. 567, s. 4, Protest proti volbě českého starosty ve Štětí

kteřou ale na jaře zmírnily práce na železniční trati. Mnoho z domů ve Štětí přešlo do českých rukou. České úspěchy se ale nelíbily místním členům SdP, kteří kupříkladu protestovali proti obsazení místa strážníka Čechem Františkem Nejedlým. V zářij roku 1936 pak bylo zakázáno několik německých sjezdů ve městě. Byl například zakázán sjezd SdP svolaný na 27. zářij 1936.²¹⁸ Další zpráva je z 1. května 1938, kdy proběhla velká manifestace českého lidu pro míř a obranu státu, pořádaná Národní jednotou severočeskou. Na slavnosti promluvili i němečtí sociální demokraté. Průvodu se účastnilo přes dva a půl tisíce lidí ze Štětí a okolních obcí. Odpoledne ten samý den se konala manifestace SdP, které se účastnilo přes tři tisíce lidí. Mezi těmi, kdo promluvili na podiu, byli i členové okresního zastupitelstva, kupříkladu nám již velmi dobře známý pan Köcher.²¹⁹ Obě události se pravděpodobně obešly bez násilností, jelikož je zápis nezmiňuje. Dne 15. května byly rozhazovány vlastizrádné letáky Ligy českého lva na Mělníku a v Dolních Beřkovicích. Letáky pochází pravděpodobně z pohraničí.²²⁰ Liga českého lva byla fiktivní ligou vytvořenou henleinovci, která skřze letáky měla podrýt českou chuť k boji.²²¹ Obsah letáku není v zápisu specifikován.

4.4.1 Květnová mobilizace ve Štětí

Následuje záznam z 21. května 1938, tedy ze dne částečné květnové mobilizace. Tato mobilizace byla reakcí vlády na zprávy o stahování německých ozbrojených sil k československým hranicím.²²² Dle zápisu byla nálada při mobilizaci velice dobrá a optimistická. Lidé určení dorazili na své pozice již ve čtyři hodiny ráno. Dohromady dvaadvacet lidí odjelo od četnické stanice k obraně státu. Povolání odjížděli přesně včas a s úsměvem na tváři. Povolání nebyli jen Češi, ale i Němci, kteří odjížděli později. Odpoledne se mnoho lidí bez vyzvání přihlásilo ke službě, kdyby jí bylo potřeba. Další den večer se několik set lidí z levého břehu Labe bálo o osud štětských občanů a všelijak vyzbrojeni se

²¹⁸ Kronika měšťanské školy, ročník 1935–1936

²¹⁹ Ibidem, ročník 1937–1938

²²⁰ Ibidem

²²¹ Liga českého lva. *Fronta.cz* [online]. 1999 [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/plakat/liga-ceskeho-lva>.

²²² LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Překlad Petra Kůsová. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 1999. 374 s., [12] s. obr. příl. Obzor; sv. 26. ISBN 80-7260-015-X. s. 152.

domáhali na štětském přívoze o přepravu do Štětí. Byli ale posláni zpět, protože jejich zákroku nebylo potřeba. Další pozitivní událostí byly dle kronikáře komunální volby 22. května. Ty ukázaly „pevnost a věrnost některých německých lidí demokratickým zásadám.“²²³

4.4.2 Bojkot českých škol

Následuje poslední záznam z kroniky měšťanské školy, který nějak souvisí s národnostní situací ve městě. Těsně před zápisem do nového ročníku, pravděpodobně 16. června, začali rodiče posílat odhlášky svých dětí. Tímto rodiče odhlašovali své děti z české školy. Všechny odhlášky prý měly podobné znění a byly psány stejným strojem. Většinou šlo o děti ze smíšených manželství a někdy i děti českých rodičů.²²⁴

Oblast v době první republiky tedy sužovala hlavně nezaměstnanost, která podporovala protistátní nálady u části německého obyvatelstva. Podpora nacionálních a nacionálně-socialistických spolků rostla, ale žádné velké konflikty jako v době před válkou zaznamenány nebyly. Češi ve Štětí se ale museli dál potýkat s německou agitací proti všemu českému. Hlavním českým úspěchem této doby bylo získání vlastní školy a také výstavba nové české čtvrti. V této době také Češi ve městě velmi posílili, díky přistěhovalectví.²²⁵ Jako významný spojenec se Čechům ukázala německá sociální demokracie. Situace v Roudnici nad Labem byla v této době klidná, proto nejsou žádné zmínky o národnostních konfliktech nebo bojovnější agitaci. To se mělo ale v nadcházející době změnit.

²²³ Kronika měšťanské školy, ročník 1937–1938

²²⁴ Ibidem

²²⁵ Bílek, 2010, s. 26

5 Region v době od odstoupení pohraničí do odsunu Němců

Region Štětška a Roudnicka se nachází na hranici tzv. Sudet. Štětí tedy leželo na území zabraném německým vojskem 5. října při zabrání tzv. pátého pásma, zatímco obce na levém břehu, Hněvice a Račice, zůstaly v Česko-Slovenské republice. Popis událostí v regionu z října 1938 nám pak přináší staniční kronika Hněvického nádraží.

5.1 Zabraní pátého pásma

Obyvatelstvo pátého pásma se po Mnichovské dohodě domnívalo, že o jejich osudu se rozhodne plebiscitem. Zabraní tedy uvrhlo české obyvatele regionu do paniky.²²⁶ Většina neněmeckého obyvatelstva se tedy ze Štětí odstěhovala do vnitrozemí. Za doby okupace ve Štětí zůstalo jen několik českých podnikatelů a Češi ve smíšeném manželství.²²⁷ Ti museli po záboru vykonávat podřadné práce, jako úklid ulic a stěhování uloupeného nábytku do ubikací SS a Wehrmachtu.²²⁸ Velká část Němců byla z vývoje nadšena. Mnohým z nich se vyplnilo dlouho očekávané přání připojení k Německu, resp. Třetí říši. Nadšení bylo umocněno tím, že připojení k Říši bylo docíleno bez bojů.²²⁹ Hněvická kronika popisuje, že celé území od Litoměřic po Liběchov bylo v pohybu. „Nákladní auta se stěhovacími svršky uprchlíků jezdila ve dne v noci. Rovněž potahy různých druhů, které zapůjčili hněvičtí, račičtí, předoninští, zálužtí, kozlovští rolníci, aby odvezli nejnnutnější majetek prchajících našich lidí ze Štětí n/L, tvořily na silnici k přívozu nepřetržitý sled, neboť převozníci na Labi nestačili uprchlíky a náklady převážeti. Tak bylo po silnici.“²³⁰ Stejně to vypadalo i na železnici. Všechny nádraží v regionu blokovaly zástupy uprchlíků spolu s jejich nábytkem a zavazadly. Proud vlaků směřoval do nitra země. Od Prahy k hranicím zas mířili němečtí uprchlíci. Mnoho z nich dle kronikáře čekaly tresty za „kolaboraci a národní zradu“. Z Hněvic jich bylo posláno na sever osmdesát. Mnozí z nich se bránili a bylo nutné povolát četníky. Blízké obce na levém břehu byly také zaplněny uprchlíky ze severozápadu. Využito

²²⁶ *Národní archiv*, fond Sbirka staničních kronik, inv. č. 304, karton č. 17, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Hněvice, čas. rozsah 1902–1961, s. 4.

²²⁷ Bílek, 2010, s. 41

²²⁸ PADEVĚT, Jiří. *Krvavý podzim 1938*. Vydání první. Praha: Academia, 2020. 589 stran. Průvodce. ISBN 978-80-200-3097-9. s.264.

²²⁹ Bílek, 2010, s. 41

²³⁰ Pamětní kniha Hněvice, s. 4

bylo každé přístřeší. Hněvice se tedy staly pohraniční obcí. Zprvu bylo na nádraží umístěno vojsko, později celní úřad a pasová kontrola. Styk se Štětím ale skoro úplně ustal. Kronikář ukončuje záznam takto: „Denně se díváme na druhou stranu, kde souběžně s našimi vlaky projíždějí vlaky cizí a vidíme cizí vlajky vlát. Tísňivá otázka tane však všem stále na mysli: Na věky cizí?“²³¹

Říjnové události v žádném případě nebyly na Štětsku klidné. Přímo ve Štětí 10. října stříleli zřejmě místní Němci z oken na ústupovou kolonu Československé armády. Nikdo ale nebyl zraněn. Českoslovenští vojáci pak měli strhat nacistickou výzdobu ve městě.²³²

5.2 Po vzniku protektorátu

Doba druhé světové války a dění ve Štětí v této době je bohužel zahaleno mlhou. Prameny byly po konci války zničeny, nebo odvezeny spolu s odsunutými Němci. Zachovaly se jen střípky dění ve Štětí. Co se dění v Roudnici týče, tak to nám výborně osvětluje fond Mimořádný lidový soud Litoměřice. Tento pramen je ale již dopodrobna prozkoumán a život v Roudnici za doby okupace popisuje diplomová práce Zuzany Hrubešové s názvem *Okupace a Roudnice. Spisy Mimořádného lidového soudu Litoměřice (1945-1948) jako pramen pro poznání protektorátní každodennosti v Roudnici nad Labem*.²³³ Nemělo by tedy smysl zde toto téma rozebírat a zaměříme se primárně na dění ve Štětí a dění v Roudnici popíši jen okrajově.

Ihned po zabrání zbytku bývalého Česko-Slovenska začala nedaleko Hněvic stavba německého podniku Wirtschaftliche Forschungsgesellschaft, zkráceně Wi-Fo. Objekt měl sloužit jako sklad pohonných hmot. Místo bylo vybráno díky strategicky výborné pozici. K dispozici byla hlavní železniční tepna, hlavní silnice z Mělníka do Roudnice i Labe.

²³¹ Pamětní kniha Hněvice, s. 4

²³² Padevět, 2020, s. 264

²³³ HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Okupace a Roudnice. Spisy Mimořádného lidového soudu Litoměřice (1945-1948) jako pramen pro poznání protektorátní každodennosti v Roudnici nad Labem*. Liberec, 2018. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Všechny tyto cesty byly potřeba pro efektivní přepravu paliv. Nádrže byly pod zemí, aby vydržely případné bombardování. Sklad byl stavěn vězni a nuceně nasazenými. Vedle skladu tak vznikl i malý pracovní tábor.²³⁴ Železniční stanice v Hněvicích tedy v době výstavby zaznamenala velký nárůst provozu. Už od jara 1939 sem byly posílány zásilky s bagry a dalším stavebním náčiním. Následně byly vyvlastněny pozemky lesů jihozápadně od stanice. Poté začala pokládka kolejí. Dle kroniky bylo prací zaměstnáno kolem pěti tisíc dělníků. Začátkem roku 1942 byly již v provozu některé podzemní nádrže a do Hněvic začaly dojíždět nákladní vlaky s pohonnými hmotami. Bylo také vybudováno potrubí do závodů na výrobu syntetického benzínu v Mostě. Dne 12. července 1942 byl odeslán první transport pohonných hmot na východní frontu. Stanice byla také denně vystavena leteckým poplachům. Kronika zmiňuje přímo dva nálety. První nálet na objekt byl proveden 28. prosince 1944, který ale nezpůsobil zásadní škody na objektu.²³⁵ Bomby spadly do lesů a polí kolem obcí Předonín a Bechlín.²³⁶ Větší škodu způsobil nálet 17. dubna 1945. Hněvice mělo bombardovat 115 bombardérů 490. bombardovací divize britského letectva. Dohromady bylo vypuštěno 315 tun pum. Na Štětí žádné bomby nedopadly, některé ale skončily v Labi.²³⁷ Jak vypadalo okolí Hněvic popisuje opět staniční kronika: „Po tomto náletu byla přerušena trať Dol. Beřkovice – Hněvice. Celkem zasáhlo tuto trať 42 přímých zásahů. O pořádacím nádraží ani nemluví. (sic) Vypadalo to tam jako když je zorá parním pluhem jednou sem a napříč. Cisternové vozy všelijak na sobě nakupené, kolejnice zohýbané.“²³⁸

Roudnice zaznamenala se vznikem protektorátu několik změn. Roudnický zámek se stal školou Hitlerjugend a školy byly většinu války obsazeny vojáky nebo v omezeném režimu. Zámek pak ke konci války obsadil Wehrmacht. Roudnické továrny najely na válečnou produkci a kultura ve městě prakticky ustala až na pravidelný veřejný koncert každý týden

²³⁴ PLAVEC, Michal. *Bomby pod Řípem: nálety na Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Veltrusy, Hněvice, Mělník, Roudnice [i.e. Roudnici] nad Labem a další sídla během druhé světové války*. Vyd. 1. Cheb: Svět křídel, 2008. 278 s. Svět křídel; 104. ISBN 978-80-86808-56-7. s. 59–60.

²³⁵ Pamětní kniha Hněvice, s. 2–3

²³⁶ Bílek, 2010, s. 41

²³⁷ Plavec, 2008, s. 229–231

²³⁸ Pamětní kniha Hněvice, s. 3

na Karlově náměstí.²³⁹ Mezi důležité události pak patří zatčení osmatřiceti studentů Vyšší průmyslové školy a třiceti studentů reálného gymnázia v rámci heydrichiády 20. června 1942. Studenti měli plánovat atentát na ředitele reálného gymnázia Alfreda Bauera. Studenti vyšší průmyslové školy se pak měli zdravit zařatou pěstí, tedy komunistickým pozdravem. Studenti byli následně odvezeni do Terezína. Někteří byli na podzim stejného roku postupně propuštěni. 13 se jich ale nikdy domů nevrátilo.²⁴⁰

5.3 Konec války

Konec války v regionu byl neméně tragický jako její průběh. Nahromaděná zloba ke všemu německému se v okamžiku uvolnila a lidé, kteří prožili hrůzy Protektorátu, si tuto zlobu vybýjeli na každém, kdo byl s Říší jakkoliv spojen.

5.3.1 Konec války ve Štětí

Již 5. května byl na hněvické železniční stanici odzbrojován vlak s O.T. organizací.²⁴¹ Jeden vůz s protiletadlovými děly obsazený vojáky SS se ale odmítal vzdát. Nakonec si vynutili odjezd ze stanice s ukradenou diesellovou lokomotivou firmy Wi-Fo. V Lounech ale měli být zadrženi a lokomotiva byla posléze vrácena. Na břehu Labe u přivozu pak hněvičtí obyvatelé spolu se zaměstnanci železnice odzbrojili přes čtyřicet tisíc německých vojáků. Veškeré vybavení bylo posláno do Prahy a Roudnice nad Labem.²⁴² V květnu byl také v Hněvicích zřízen zajatecký tábor pro vojáky Wehrmachtu a SS. Z pražských sběrných táborů sem bylo transportováno kolem pěti tisíc osob.²⁴³

²³⁹ *Národní archiv*, fond Sběrka staničních kronik, inv. č. 994, karton č. 47, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Roudnice nad Labem, čas. rozsah 1902–1961, s. 3.

²⁴⁰ Případ roudnických studentů. *Vzdělávací a informační bulletin Památníku Terezín* [online]. Terezín, 2022, 8.8.2022 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://newsletter.pamatnik-terezin.cz/pripad-roudnickych-studentu/>.

²⁴¹ Pravděpodobně se může jednat o Organizaci Todt, která měla na starost výstavbu strategických objektů pro nacistického Německo.

²⁴² Pamětní kniha Hněvice, s. 5

²⁴³ PADEVĚT, Jiří. *Krvavé léto 1945: poválečné násilí v českých zemích*. Vydání první. Praha: Academia, 2016. 692 stran. Průvodce. ISBN 978-80-200-2600-2. s. 242.

Štětí padlo do českých rukou až 9. května, kdy byla Národním výborem zabrána radnice. Silnice z Mělníka byla zaplněna německými oddíly, které odzbrojovali polští vojáci, kteří sem dorazili pravděpodobně 8. května.²⁴⁴ Městem také projížděli němečtí uprchlíci z východu. Od řeky byly slyšet neustálé výstřely a výbuchy. To měli na svědomí polští vojáci, kteří pomocí pancéřových pěstí a granátů lovili ryby. Labe denně unášelo několik mrtvol německých vojáků, kteří se pokusili dostat na druhý břeh a uniknout tak Rudé armádě a padnout do zajetí té americké, která se zastavila na demarkační linii. České obyvatelstvo se rychle vracelo do svých domovů, a tak již 22. května začalo vyučování na měšťanské škole pro sedmdesát šest dětí. Němečtí obyvatelé nevycházeli vůbec ze svých obydlí a ve městě panovalo velké napětí. Na konci května zde byla ještě ubytována ruská posádka, která zabrala i budovu školy.²⁴⁵

5.3.2 Konec války v Roudnici nad Labem

V Roudnici začalo povstání také 5. května. Povstalci obsadili hejtmanství a most přes Labe. Část města stále ovládali vojáci Wehrmachtu. Při ústupu spolu s civilisty obsadili zámek, který následně 7. května opustili a přesunuli se na druhý břeh Labe do Vědomic. 9. května pak proběhlo bombardování Roudnice Rudou armádou, která měla za cíl právě jednotky na pravém břehu. Kvůli nesprávným informacím ale byla většina bomb shozena přímo na Roudnici. Při náletu zemřelo 25 občanů Roudnice. Další den bylo na Karlově náměstí na stromech a sloupech pouličního osvětlení oběšeno šest mladíků. Pravděpodobně se jednalo o příslušníky nějaké německé ozbrojené skupiny. Těla byla davem bita a byly na ně psány hanlivé nápisy. 11. května pak byla těla odvezena na místo pohřbení k rasovně na Vrchlabce.²⁴⁶ 9. května byla také v Dobříni zavražděna Marie Flottová, jejíž manžel byl spolupracovník gestapa.²⁴⁷

²⁴⁴ Bílek, 2010, s. 42

²⁴⁵ Kronika města Štětí. Rok 1945. s. 1. [cit. 2.7.2023.] Dostupné online: <https://www.steti.cz/content/section/5/237/>.

²⁴⁶ Padevět, Květnový lynč, 2016, s. 118

²⁴⁷ Padevět, Krvavé léto 1945, 2016, s. 237

Bezprostředně po konci války tedy v regionu probíhaly násilnosti na německým obyvatelstvu. Důvody jsou zřejmé. Ve Štětí velké násilnosti prozatím neprobíhaly, protože většina Čechů z města odjela již před válkou. V Roudnici na druhou stranu probíhaly násilnosti kvůli řádění okupační správy, která násilně potlačovala jakýkoliv náznak odporu. Situace ve Štětí se ale s navrácením Čechů do města měla diametrálně změnit.

5.4 Odsun německého obyvatelstva

Odsun německého obyvatelstva je dodnes velice kontroverzním tématem. Myslím, že důvody k nevráživosti mezi národnostmi v regionu jsem v celé práci popsal dostatečně podrobně, a tudíž je jasné proč se odsun uskutečnil. Již před válkou byl antagonismus mezi národnostmi velký. Perzekuce za Protektorátu tuto nenávist ještě umocnila a ta se až do konce války hromadila. To pak způsobilo výše popsané násilnosti na konci války a také vysokou náklonost českého obyvatelstva k tomuto řešení. V rámci toho, co se dělo za války se také odsun nezdá tak krutý.²⁴⁸ O odsunu německého obyvatelstva se mluvilo již za války, mnozí to ale nebrali jako reálnou možnost.²⁴⁹ Motiv vysídlování se ale objevil již na přelomu století mezi všenněmci, kteří takto chtěli vysídlit české obyvatelstvo.²⁵⁰ Znovu toto téma bylo oživeno nacisty. Specificky tuto ideu použil Hitler v listopadu roku 1937 na poradě se svými generály. Snaha o vysídlení Čechů byla pronášena po celou dobu existence Protektorátu.²⁵¹ Ačkoliv vysídlení německého obyvatelstva nebylo nejhumnějším řešením, ukázalo se jako velice efektivní, protože zamezilo dalšímu rozvoji velkých národnostních konfliktů v pohraničí.

Z odsunu máme prameny primárně ze Štětí. Již v červnu se odehrál tzv. divoký odsun asi 150 obyvatel. Byli to primárně obecně známí stoupcí nacismu. Přesněji 14. června bylo odsunuto sto osmnáct lidí, 19. června pak třicet tři lidí. Organizovaný odsun začal 3. srpna

²⁴⁸ ČERNÝ, Bohumil, ed. et al. *Češi, Němci, odsun: diskuse nezávislých historiků*. Vydání 1. Praha: Academia, 1990. 368 stran. ISBN 80-200-0276-6. s. 32.

²⁴⁹ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939–1946*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. 415 s. Historie. ISBN 978-80-200-1637-9. s. 47.

²⁵⁰ Ibidem, s. 118

²⁵¹ Ibidem, s. 122

1945 kdy bylo odsunuto šedesát pět lidí. Hlavní odsun byl naplánován na 17. srpna.²⁵² Noc před odsunem byla dle štětské kroniky velmi napjatá situace. Všechny domy byly osvětleny a Češi hlídkovali v ulicích. Po páté hodině ráno se začali sjíždět Němci na náměstí, každý měl mít maximálně třicet kilogramů zavazadel. V budově soudu odevzdávali majitelé domů klíče. Průvod pak zamířil ke štětskému nádraží. Odsunutých v tento den mělo být devět set šedesát jedna osob. Němci nastoupili se svými zavazadly do nákladních vagonů a po třetí hodině odpoledne odjeli.²⁵³ Poslední odsun byl proveden 26. června 1946, kdy bylo odsunuto sto dvacet pět lidí.²⁵⁴ Ve Štětí tedy zůstala asi stovka Němců. Šlo o lidi ve smíšených manželstvích a prokazatelných antinacistů.²⁵⁵ Již v roce 1945 se do Štětí začali stěhovat Češi z okolních okresů a z Vídně.²⁵⁶ V Roudnici byl i srpen ve znamení násilí. 9. srpna bylo na zámku popraveno osmnáct mužů, kteří byli podezřelí z příslušnosti k SS.²⁵⁷ Tímto byl zakončen předlouhý národnostní boj v regionu.

²⁵² Kronika města Štětí. Rok 1945. s. 7. [cit. 2.7.2023.] Dostupné online: <https://www.steti.cz/content/section/5/237/>.

²⁵³ Kronika města Štětí 1945 s. 3

²⁵⁴ Kronika města Štětí 1945 s. 7

²⁵⁵ Bílek 2010 s. 43

²⁵⁶ Kronika města Štětí 1945 s. 3

²⁵⁷ Padevět, Květnový lynč, 2016, s. 118

Závěr

Národnostní vývoj v regionu byl velice bouřlivý a plný konfliktů. Ty se objevovaly v regionu již od 80. let. Vrcholem těchto konfliktů pak bylo dění dne 19. července 1896. Poté jsme zaznamenali postupný pokles ve zmínkách o konfliktech až do třicátých let, kdy opětovně začaly růst nacionalistické tendence. Celý vývoj skončil násilnostmi na konci druhé světové války a následným odsunem Němců. Závěrem bych rád odpověděl na otázky, které jsem si položil v úvodu. Jaké zde byly vztahy mezi Čechy a Němci v průběhu dějin? Jak byly tyto vztahy ovlivněny velkými dějinnými událostmi? Měly děje v regionu nějaký vliv na tyto události? Jak se měnilo národnostní složení regionu v průběhu času? Můžeme říct, že vztahy mezi národnostmi v regionu ve sledovaném období byli velmi špatné. Již od 90. let byly velice napjaté. Obě národnosti, ačkoliv žily ve stejném městě, byly prakticky dokonale odděleny. Každá skupina měla vlastní podniky, řemeslníky, hospody a kulturní akce, které se navzájem bojkotovaly. Česko-německé vztahy v regionu byly velkými událostmi dějin ovlivněny hluboce. Hlavně pak skrze noviny, které předávaly informace z center dění, a to jen s cirkou denním zpožděním. Stejným způsobem se také dostávaly informace z regionu do celých Čech. Štětí bylo v letech 1896 a 1897 v povědomí všech, kdo se o národní vývoj zajímali. Bylo také hojně používáno jako příklad německého násilí. Nemůžeme tedy říct, že by vývoj regionu byl úplně bezvýznamný. Jak se měnilo národnostní složení regionu jsem popsal již v první kapitole. V regionu postupně sílila česká menšina a vývoj vyvrcholil odsunem Němců. Řekl bych tedy, že na ustavené výzkumné otázky jsem odpověděl dostatečně. Původně, když jsem téma práce promýšlel, tak jsem předpokládal, že hlavní jádro práce bude v období existence Protektorátu Čechy a Morava. Kvůli odsunu Němců a ničení dokumentů při ústupu německých vojsk ale mnoho pramenů z tohoto období není. Těžiště výzkumu této práce se tedy v průběhu výzkumu přesunulo do 80. a 90. let 19. století. I tak si ale myslím, že se mi téma podařilo zpracovat uspokojivě.

Seznam použitých pramenů

Archivní prameny

Kronika města Štětí. [cit. 2.7.2023.] Dostupné online: <https://www.steti.cz/content/section/5/237/>.

Národní archiv, fond Sbíрка staničních kronik, inv. č. 366, karton č. 20, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Hracholusky, čas. rozsah 1902–1961.

Národní archiv, fond Sbíрка staničních kronik, inv. č. 304, karton č. 17, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Hněvice, čas. rozsah 1902–1961.

Národní archiv, fond Sbíрка staničních kronik, inv. č. 994, karton č. 47, Pamětní knihy železničních stanic ČSD, Pamětní kniha Roudnice nad Labem, čas. rozsah 1902–1961.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Obecná a měšťanská škola Štětí, kronika měšťanské školy, čas. rozsah 1919–1953.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Obecná a měšťanská škola Štětí, kronika obecné školy, čas. rozsah 1919–1953.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Archiv města Štětí, inv. č. 394, karton 92, Přívoz, čas. rozsah 1656–1860.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 227, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 228, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897.

Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Jednota menšinového učitelstva Litoměřice, NAD 1030, čas. rozsah 1922–1938.

Publikované prameny

C.k. statistická ústřední komise. *Podrobný seznam míst zemí rakouských: zpracován na základě výsledků sčítání lidu ze dne 31. prosince 1910, IX: Čechy*. Ve Vídni: Tiskem a nákladem C.k. dvorní a státní tiskárny, 1916.

EMLER, Josef. *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars III., Annorum 1311–1333*. Pragae: Grégr, 1890, 952 s.

Jednota Říp (Roudnice nad Labem, Česko). *Památník jednoty "Řipu" v Roudnici n. L.* V Roudnici n. L: [Správní výbor a redakční komitét jednoty "Řipu"], 1897.

Katastrální mapy evidenční. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Originální mapy stabilního katastru. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Obyvatelstvo Rakouska dle všeobecného sčítání lidu z roku 1880 se zvláštním ohledem na Čechy a Moravu. Praha: Alois Hynek, 1883.

Statistický lexikon obcí v Čechách: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 15. února 1921. V Praze: Státní úřad statistický, 1924.

Statistický lexikon obcí v zemi České: úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař. : vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930. Praha: Orbis, 1934.

Statistický lexikon obcí Republiky Československé 1955: podle správního rozdělení 1. ledna 1955, sčítání lidu, domů a bytů 1. března 1950. Praha: Státní úřad statistický a min. vnitra, 1955.

Periodika

Leitmeritzer Zeitung. Leitmeritz: Karl Pickert, 1871–1938.

Lidové noviny. Brno: Vydavatelské družstvo Lidové strany v Brně, 1893–1945. ISSN 1802-6265.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, ISSN 1214-1240.

Podřipan [mikrodokument]. V Roudnici: H. Hofman.

Seznam použité literatury

BÍLEK, Miloš. *Štětsko: historie a současnost*. Štětí: Město Štětí, 2010. 199 s. ISBN 978-80-254-9887-3.

BERNAU, Bedřich. *Der politische Bezirk Dauba: (umfassend die Gerichtsbezirke Dauba und Wegstädtl): eine Heimatskunde für Haus und Schule, unter Mitwirkung der Bezirkslehrerschaft*. Dauba: Verlag des Dauba-Wegstädtler Bezirks-Lehreveines, 1888. xxiii.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918–1938*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 846 s. Historie. ISBN 80-200-1440-3.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939–1946*. Překlad Petr Dvořáček. Vyd. 1. Praha: Academia, 2008. 415 s. Historie. ISBN 978-80-200-1637-9.

ČERNÝ, Bohumil, ed. et al. *Češi, Němci, odsun: diskuse nezávislých historiků*. Vydání 1. Praha: Academia, 1990. 368 stran. ISBN 80-200-0276-6.

HLAVÁČKOVÁ, Miroslava. *Roudnice nad Labem a okolí: průvodce historií*. 2. vyd. Roudnice nad Labem: Město Roudnice nad Labem, 2014. 115 s. ISBN 978-80-260-6145-8.

HRUBEŠOVÁ, Zuzana. *Okupace a Roudnice. Spisy Mimořádného lidového soudu Litoměřice (1945-1948) jako pramen pro poznání protektorátní každodennosti v Roudnici nad Labem*. Liberec, 2018. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci. Vedoucí práce Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

KŘENKOVÁ, Zuzana. *Městští lokátoři v českých zemích ve 13. a 14. století*. Praha, 2009. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2008.

LUKEŠ, Igor. *Československo mezi Stalinem a Hitlerem: Benešova cesta k Mnichovu*. Překlad Petra Kůsová. V českém jazyce vyd. 1. Praha: Prostor, 1999. 374 s., [12] s. obr. příl. Obzor; sv. 26. ISBN 80-7260-015-X.

PADEVĚT, Jiří. *Krvavé léto 1945: poválečné násilí v českých zemích*. Vydání první. Praha: Academia, 2016. 692 stran. Průvodce. ISBN 978-80-200-2600-2.

PADEVĚT, Jiří. Květnový lynč. Poprava údajných příslušníků SS v Roudnici nad Labem v květnu 1945. *Paměť a dějiny: revue pro studium totalitních režimů*. Praha. Ústav pro studium totalitních režimů České republiky, 2016 č. 2.

PADEVĚT, Jiří. *Krvavý podzim 1938*. Vydání první. Praha: Academia, 2020. 589 stran. Průvodce. ISBN 978-80-200-3097-9.

PLAVEC, Michal. *Bomby pod Řípem: nálety na Kralupy nad Vltavou, Neratovice, Veltrusy, Hněvice, Mělník, Roudnice [i.e. Roudnici] nad Labem a další sídla během druhé světové války*. Vyd. 1. Cheb: Svět křídel, 2008. 278 s. Svět křídel; 104. ISBN 978-80-86808-56-7.

PROFOUS, Antonín, SVOBODA, Jan a ŠMILAUER, Vladimír. *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*. Vydání I. Praha: Česká akademie věd a umění, 1947–1960.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a kol. *Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005*. 1. vyd. Praha: Český statistický úřad, 2006.

KŘEN, Jan. *Konfliktní společenství: Češi a Němci 1780–1918*. Vydání 1. Praha: Academia, 1990. 508 stran. ISBN 80-200-0337-1.

Seznam použitých elektronických zdrojů

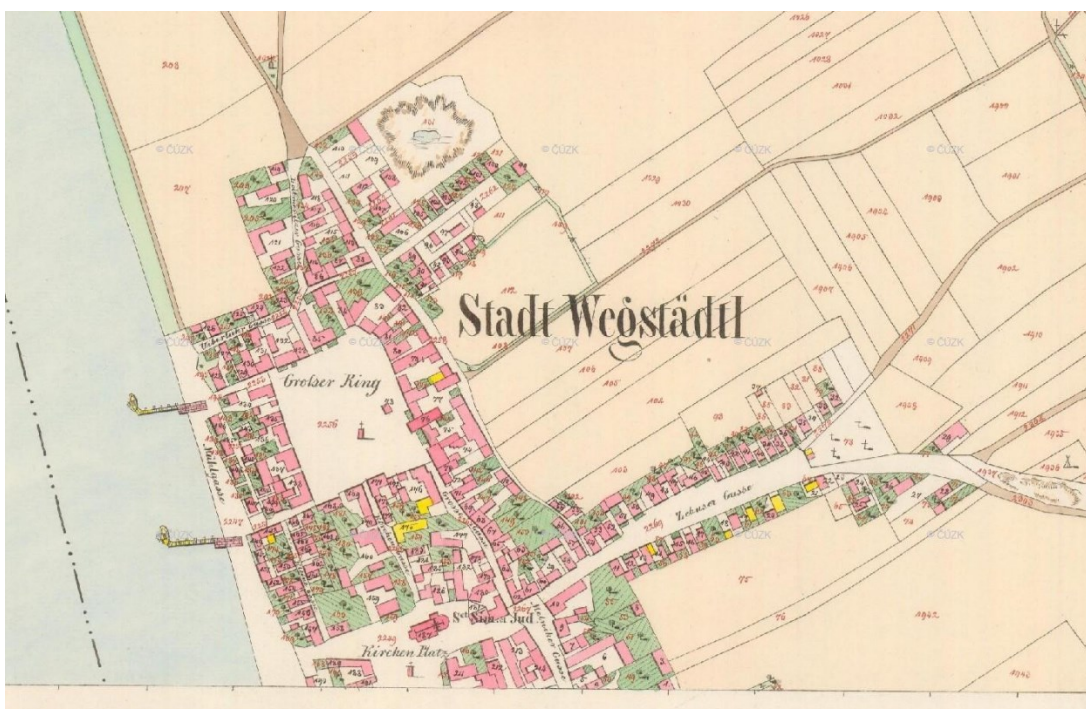
Liga českého lva. *Fronta.cz* [online]. 1999 [cit. 2023-07-01]. Dostupné z: <https://www.fronta.cz/plakat/liga-ceskeho-lva>.

Případ roudnických studentů. *Vzdělávací a informační bulletin Památníku Terežín* [online]. Terežín, 2022, 8.8.2022 [cit. 2023-07-02]. Dostupné z: <https://newsletter.pamatnik-terezin.cz/pripad-roudnickych-studentu/>.

Obrazová příloha

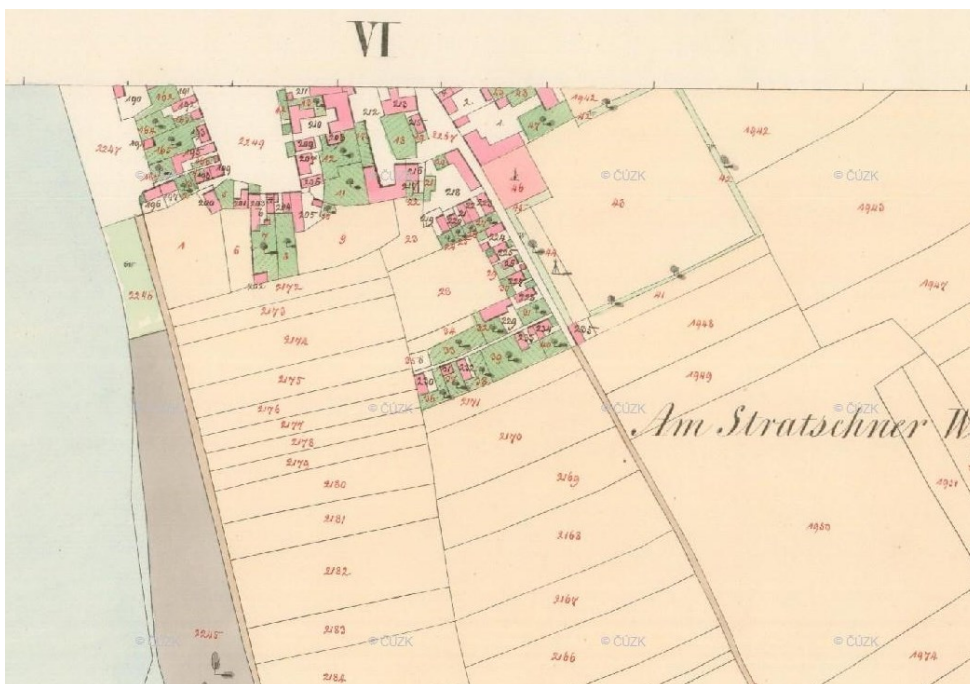
Mapa 1 Aktuální mapa regionu.²⁵⁸

Mapa 2 Mapa Štětí z roku 1843 část 1.²⁵⁹

²⁵⁸ Mapy.cz.

²⁵⁹ Originální mapy stabilního katastru. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Mapa 3 Mapa Štětí z roku 1843 část 2.²⁶⁰

Mapa 4: Mapa Štětí z roku 1876 část 1.²⁶¹

²⁶⁰ Originální mapy stabilního katastru. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

²⁶¹ Katastrální mapy evidenční. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

Mapa 5 Mapa Štětí z roku 1876 část 2.²⁶²

Mapa 6 Mapa z vyšetřování události z 19. července 1896.²⁶³

²⁶² Katastrální mapy evidenční. Stadt Wegstädtl [1:2 880]. In. Archiv Český úřad zeměměřičský a katastrální. Dostupné online: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>

²⁶³ Státní okresní archiv Litoměřice (SOkAL), fond Krajský soud Litoměřice, inv. č. 790. karton č. 227, Zločiny a přečiny – projednané i zastavené, čas. rozsah 1897, pag. 76.